

مطالعه تطبیقی پارلمان‌های جهان از منظر هوشمندسازی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۰/۱۷

شماره مسلسل:

۲۱۲۲۲

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

مطالعه تطبیقی پارلمان‌های جهان از منظر هوشمندسازی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی

نوع گزارش: طرح / لایحه □، راهبردی ■، نظارتی □، پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

مطالعات حکمرانی (گروه الگوها و ابزارهای حکمرانی)

تهیه و تدوین کننده:

عسل قهرمانی

مدیر مطالعه:

حیدر نجفی رستاقی

ناظر علمی:

مهدی عبدالحمید

ناظر علمی خارج از مرکز:

مسعود بنافی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

اظهار نظر کننده داخل مرکز:

روح‌اله مکارم (دفتر مطالعات حقوقی)، ایمان اکبری (دفتر مطالعات بنیادین حکمرانی، گروه آزمایشگاه)،
یحیی مرتب (دفتر مطالعات مدیریت)

همکار:

فهیمه محمدی (دفتر مطالعات بنیادین حکمرانی)

گرافیک و صفحه آرایی:

نرجس امیراحمدی

ویراستار ادبی:

مزگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

۱. پارلمان هوشمند
۲. مجلس شورای اسلامی
۳. فناوری دیجیتال
۴. شفافیت
۵. مشارکت شهروندان
۶. خودکارسازی فرایندها
۷. امنیت سایبری

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۰۴/۱۵

فهرست مطالب

چکیده	۶
خلاصه مدیریتی	۷
۱. مقدمه	۹
۲. پیشینه	۱۰
۳. مفهوم‌شناسی	۱۳
۴. نمونه‌های جهانی پارلمان‌های هوشمند	۱۴
۵. چالش‌ها و موانع پیاده‌سازی پارلمان هوشمند	۱۷
۶. تجربه‌ها و درس‌های آموخته شده	۱۸
۷. نگاهی به وضعیت هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران	۱۹
۸. بندهای مرتبط با هوشمندسازی در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی	۲۱
۹. جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی	۲۲
منابع و مآخذ	۳۱

فهرست جداول

جدول ۱. پیشینه پژوهشی ادبیات علمی جهان در حوزه پارلمان‌های هوشمند	۱۰
جدول ۲. پیشینه پژوهشی ادبیات علمی ایران در حوزه پارلمان‌های هوشمند	۱۱
جدول ۳. قوانین حوزه هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی	۱۲
جدول ۴. آیین‌نامه‌های مرتبط با حوزه هوشمندسازی	۱۲
جدول ۵. وضعیت هوشمندسازی کشورهای مختلف	۱۸
جدول ۶. چالش‌های هوشمندسازی	۱۹
جدول ۷. راهکارهای تحقق پارلمان هوشمند	۲۳
جدول ۸. توضیحات تکمیلی برای ابزارهای هوشمندسازی	۲۴
جدول ۹. بررسی برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی نمایندگان و کارکنان پارلمان	۲۵
جدول ۱۰. مزایا و اهمیت پارلمان‌های هوشمند	۲۶
جدول ۱۱. پیشنهاد توصیه‌های سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی/نظارتی	۳۰

مطالعه تطبیقی پارلمان‌های جهان از منظر هوشمندسازی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی

Doi: [10.22034/mrc.report.21222](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21222)

چکیده

در دهه‌های اخیر، فناوری‌های دیجیتال تکامل یافته‌اند و تأثیرهای عمیقی بر ساختارهای سیاسی و اجتماعی جهان داشته‌اند. پارلمان‌های هوشمند از جمله بهره‌برداران اصلی این تغییرها به شمار می‌آیند که با استفاده از فناوری‌های نوین، فرایندهای دمکراتیک را بهبود بخشیده و مشارکت شهروندان را افزایش داده‌اند. این مطالعه با هدف بررسی تجربه‌های موفق پارلمان‌های مجالس هوشمند در کشورهای مختلف و ارائه توصیه‌های سیاستی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران انجام شده است. پارلمان‌های مجالس هوشمند با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال، فرایندهای پارلمانی را بهبود می‌بخشند و مشارکت شهروندان را افزایش می‌دهند. ویژگی‌هایی نظیر دیجیتالی کردن اطلاعات، خودکارسازی فرایندها، ارتباطات مؤثر، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی از مزایای این پارلمان‌ها هستند. کشورهای فنلاند، استونی، کره جنوبی و نیوزیلند پیشگامان این حوزه‌اند.

در این مطالعه، علاوه بر بررسی تجربه‌های موفق این کشورها، چالش‌ها و موانع پیشروی مجلس شورای اسلامی ایران نیز تحلیل شده است. برخی از این چالش‌ها شامل نبود زیرساخت‌های مناسب دیجیتال، کمبود مهارت‌های دیجیتال در میان برخی از نمایندگان و کارکنان و نبود شفافیت کافی در فرایندهای پارلمانی است. توصیه‌های ارائه شده شامل توسعه زیرساخت‌های دیجیتال، دیجیتالی کردن اطلاعات و اسناد پارلمانی، برگزاری دوره‌های آموزشی برای افزایش مهارت‌های دیجیتال، بهبود امنیت سایبری و افزایش تعامل با شهروندان است. اجرای این توصیه‌ها می‌تواند به بهبود عملکرد پارلمان، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و تقویت دمکراسی در ایران منجر شود.

بیان/شرح مسئله

در دهه‌های اخیر، فناوری‌های دیجیتال با سرعتی بی‌سابقه در حال تغییر و تحول هستند و این تغییرها تأثیرهای عمیقی بر ساختارهای سیاسی و اجتماعی جهان داشته‌اند. یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی که از این تغییرها متأثر شده‌اند، پارلمان‌ها و نهادهای قانونگذاری هستند. پارلمان‌های هوشمند با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، توانسته‌اند فرایندهای دمکراتیک را بهبود بخشند و مشارکت شهروندان را افزایش دهند. این مطالعه با هدف بررسی و مقایسه تجربه‌های موفق پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی ایران انجام شده است.

پارلمان هوشمند به سیستمی اطلاق می‌شود که با استفاده از فناوری‌های نوین دیجیتال، فرایندهای پارلمانی را بهبود می‌بخشد و مشارکت شهروندان را افزایش می‌دهد. این پارلمان‌ها شامل ویژگی‌ها و قابلیت‌هایی هستند که موجب افزایش کارایی، شفافیت و دسترسی به اطلاعات می‌شوند. دیجیتالی کردن اطلاعات پارلمانی، خودکارسازی فرایندها، ارتباطات مؤثر و افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی از جمله ویژگی‌های برجسته پارلمان‌های هوشمند هستند که در کشورهای مختلف با موفقیت پیاده‌سازی شده‌اند.

به‌رغم پیشرفت‌های قابل توجه در هوشمندسازی پارلمان‌ها در سطح بین‌المللی، مجلس شورای اسلامی ایران همچنان با چالش‌هایی در این زمینه مواجه است. نبود زیرساخت‌های مناسب دیجیتال، کمبود مهارت‌های دیجیتال در میان برخی از نمایندگان و کارکنان، و نبود شفافیت کافی در فرایندهای پارلمانی از جمله موانعی هستند که باید مورد توجه قرار گرفته و اصلاح شوند.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

در بررسی پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف، تعدادی از کشورها به‌عنوان نمونه‌های موفق در استفاده از فناوری‌های نوین برای بهبود فرایندهای پارلمانی و افزایش شفافیت و مشارکت شهروندان شناخته شده‌اند. این کشورها با بهره‌گیری از سامانه‌های پیشرفته دیجیتال، توانسته‌اند کارایی و پاسخ‌گویی نهادهای قانونگذاری خود را بهبود بخشند. در ادامه، یافته‌های کلیدی از مطالعه تجارب این کشورها ارائه می‌شود:

■ فنلاند از سامانه‌های خودکارسازی پیشرفته برای مدیریت جلسات و اسناد پارلمانی استفاده می‌کند. این سامانه‌ها، وظایف تکراری و زمان‌بر را به‌صورت خودکار انجام می‌دهند که به افزایش کارایی و کاهش زمان مورد نیاز برای انجام وظایف منجر می‌شود.

■ تعاملات بیشتر با شهروندان در پارلمان فنلاند، نیوزلند و استونی استفاده از رسانه‌های اجتماعی، برنامه‌های تلفن همراه و وبگاه‌های تعاملی به شهروندان اجازه می‌دهد تا با نمایندگان خود در ارتباط باشند و در فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند. این تعاملات موجب افزایش اعتماد عمومی و مشارکت شهروندان در فرایندهای دمکراتیک شده است.

■ استونی به‌عنوان اولین کشور در جهان، سامانه رأی‌گیری الکترونیکی را در سطح ملی پیاده‌سازی کرده است. این سامانه به شهروندان اجازه می‌دهد تا از هر جای دنیا و با استفاده از کارت شناسایی الکترونیکی یا تلفن همراه خود در انتخابات شرکت کنند. این روش نه تنها امنیت بالایی دارد؛ بلکه دسترسی به فرایند رأی‌گیری را نیز تسهیل می‌کند.

■ رأی‌گیری الکترونیکی با امنیت بالا در کره جنوبی، این کشور از سامانه‌های رأی‌گیری الکترونیکی استفاده می‌کند که به نمایندگان اجازه می‌دهد به‌صورت دیجیتال و از هر مکانی رأی خود را ثبت کنند. این سامانه‌ها امنیت بالایی دارند و از تقلب جلوگیری می‌کنند.

■ مدیریت دیجیتال جلسات در پارلمان نیوزلند و کره جنوبی پیاده‌سازی شده است. مجالس این کشورها از سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال استفاده می‌کند که به نمایندگان اجازه می‌دهد اسناد را به‌صورت الکترونیکی مطالعه کنند، در جلسات به‌صورت آنلاین شرکت

کنند و به صورت دیجیتال رأی دهند.

- پخش زنده و بایگانی جلسات در نیوزلند اقدام قابل توجهی است؛ زیرا با وجود پخش زنده جلسات مجلس در ایران بایگانی با دسترسی عمومی جلسات مجلس وجود ندارد.
- دیجیتالی کردن اسناد و گزارش‌ها در پارلمان نیوزلند، فنلاند و استونی قابل ملاحظه است این امر نه تنها فرایندها را سریع‌تر و کارآمدتر می‌کند؛ همچنین دسترسی به اطلاعات را نیز بهبود می‌بخشد.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به مطالعات صورت گرفته و بررسی تجربه‌های سایر کشورها، پیشنهادهای زیر جهت هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود:

- توسعه زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته مانند ارتقای پهنای باند و بهبود شبکه‌های ارتباطی و ایجاد مرکز داده‌های پیشرفته برای ذخیره‌سازی و مدیریت اطلاعات مجلس این مرکز داده باید از آخرین فناوری‌های امنیتی برای حفاظت از اطلاعات حساس استفاده کند.
- افزایش شفافیت و دسترسی عمومی از طریق پخش زنده و بایگانی جلسات: پخش زنده جلسات مجلس از طریق اینترنت و رسانه‌های مختلف و ایجاد یک بایگانی دیجیتال برای دسترسی عمومی به جلسات گذشته. همچنین، انتشار اطلاعات مربوط به جلسات، تصمیم‌ها و فعالیت‌های مجلس باید به صورت آنلاین و عمومی موجب افزایش اعتماد عمومی و امکان نظارت بهتر شهروندان بر عملکرد مجلس می‌شود. برای تسهیل مشارکت شهروندان استفاده از ابزارهای مشارکتی آنلاین مانند نظرسنجی‌ها، انجمن‌های گفتگو و پلتفرم‌های مشارکتی برای جمع‌آوری نظرها و پیشنهادهای شهروندان می‌تواند به افزایش تعاملات و مشارکت عمومی کمک کند.
- آموزش و ارتقای مهارت‌های دیجیتال از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی جامع برای نمایندگان و کارکنان مجلس و ارائه برنامه‌های آموزشی آنلاین و دسترسی آسان به منابع آموزشی.
- بهبود امنیت سایبری با اجرای پروتکل‌های امنیتی قوی برای حفاظت از ارتباطات و داده‌های مجلس، ایجاد سامانه‌های نظارتی و ارزیابی مداوم برای شناسایی و مقابله با تهدیدات امنیتی و افزایش آگاهی و آموزش سایبری از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه برای نمایندگان و کارکنان مجلس.
- استفاده از تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها برای پیش‌بینی روندهای آتی و تصمیم‌گیری‌های بهتر برای بهبود فرایندهای مجلس و افزایش کارایی، همچنین ایجاد واحد تحلیل داده‌ها در ساختار مجلس برای جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه گزارش‌های دقیق به نمایندگان برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه و انتشار داده‌های مجلس به صورت باز و قابل دسترسی برای عموم، که می‌تواند به شفافیت بیشتر و ارتقای مشارکت عمومی کمک کند.
- تقویت تعاملات بین‌المللی و تبادل تجربه‌ها، شامل برگزاری نشست‌ها و سخنرانی‌های بین‌المللی با حضور نمایندگان پارلمان‌های هوشمند کشورهای مختلف برای تبادل تجربه‌ها و دانش، ایجاد شبکه‌های همکاری بین‌المللی با پارلمان‌های هوشمند دیگر کشورها برای بهره‌گیری از تجربه‌های موفق آنها و عضویت در نهادهای بین‌المللی مرتبط با هوشمندسازی پارلمان‌ها، که می‌تواند به بهبود فرایندهای هوشمندسازی و ارتقای استانداردهای بین‌المللی کمک کند.

۱. مقدمه

در دنیای امروز، فناوری‌های دیجیتال به سرعت در حال تکامل هستند و این تغییرها، تأثیرهای قابل توجهی بر ساختارهای اجتماعی و سیاسی جوامع دارند. یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی که از این تغییرها متأثر شده، پارلمان‌ها و نهادهای قانونگذاری هستند. پارلمان هوشمند به سیستمی اطلاق می‌شود که با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین دیجیتال، فرایندهای پارلمانی را بهبود می‌بخشد و مشارکت شهروندان را افزایش می‌دهد. این نوع پارلمان شامل ویژگی‌هایی مانند دیجیتالی کردن اطلاعات و اسناد پارلمانی، خودکارسازی فرایندها، ارتباطات مؤثر، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی است. هدف اصلی پارلمان هوشمند، ارتقای کارایی و اثربخشی عملکرد پارلمان، بهبود دسترسی عمومی به اطلاعات پارلمانی و تقویت تعامل و مشارکت شهروندان در فرایندهای دموکراتیک است. کشورهایمانند فنلاند، استونی، کره جنوبی و نیوزیلند پیشگامان در اجرای این نوع پارلمان‌ها هستند. پارلمان‌های هوشمند با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، توانسته‌اند فرایندهای دموکراتیک را بهبود بخشند و مشارکت شهروندان را افزایش دهند. در این راستا، مطالعه تطبیقی پارلمان‌های بین‌المللی در حوزه هوشمندسازی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی ایران می‌تواند نقش مهمی در تسریع فرایند هوشمندسازی این نهاد ایفا کند.

به‌رغم پیشرفت‌های قابل توجه در هوشمندسازی پارلمان‌ها در سطح بین‌المللی، مجلس شورای اسلامی ایران همچنان با چالش‌هایی در این زمینه مواجه است. نبود زیرساخت‌های مناسب دیجیتال، کمبود مهارت‌های دیجیتال در میان برخی از نمایندگان و کارکنان، و نبود شفافیت کافی در فرایندهای پارلمانی از جمله موانعی هستند که نیاز به توجه و حل شدن دارند. همچنین، نیاز به توسعه و پیاده‌سازی سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال، خودکارسازی فرایندها و افزایش تعامل با شهروندان از جمله موضوع‌هایی است که در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این گزارش با هدف بررسی و مقایسه تجربه‌های موفق پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف و ارائه توصیه‌های سیاستی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران انجام شده است. هدف اصلی این گزارش، شناسایی نقاط قوت و ضعف سامانه‌های موجود، ارائه راهکارهای عملی برای بهبود فرایندهای پارلمانی و افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی در مجلس شورای اسلامی است. این گزارش همچنین به بررسی روش‌های ارتقای مشارکت شهروندان و استفاده بهینه از فناوری‌های نوین در فرایندهای پارلمانی می‌پردازد.

برای دستیابی به اهداف فوق، در این گزارش از روش‌های تطبیقی و تحلیلی استفاده شده است. در مرحله اول، اطلاعات و داده‌های مربوط به پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف جمع‌آوری و تحلیل شده است و براساس این اطلاعات جمع‌آوری شده، توصیه‌های سیاستی و راهکارهای عملی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران ارائه خواهد شد.

انتظار می‌رود که با اجرای توصیه‌های ارائه شده در این گزارش، مجلس شورای اسلامی ایران بتواند به‌طور مؤثرتری فرایندهای پارلمانی خود را مدیریت کند، شفافیت و پاسخ‌گویی را افزایش دهد و مشارکت فعال‌تری از سوی شهروندان را جلب کند. این تغییرها، نه تنها به بهبود عملکرد داخلی مجلس منجر می‌شود، بلکه اعتماد عمومی را نیز تقویت کرده و به تقویت مردم‌سالاری دینی در کشور کمک می‌کند.

با توجه به تجربه‌های موفق پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف، می‌توان نتیجه گرفت که هوشمندسازی پارلمان‌ها یک فرایند ضروری و اجتناب‌ناپذیر است که نیاز به توجه و سرمایه‌گذاری دارد. در ادامه این گزارش، به

بررسی جامع‌تری از سامانه‌های موجود در پارلمان‌های هوشمند پرداخته شده و پیشنهادهای عملی برای پیاده‌سازی این سامانه‌ها در مجلس شورای اسلامی ایران ارائه شده است. همچنین، به چالش‌ها و موانع پیشرو در این مسیر پرداخته شده و راهکارهای عملی برای غلبه بر این موانع پیشنهاد شده است.

۲. پیشینه

در دهه‌های اخیر، فناوری‌های دیجیتال با سرعتی چشمگیر در حال پیشرفت بوده و تأثیرهای قابل توجهی بر ساختارهای سیاسی و اجتماعی در سطح جهانی داشته‌اند. یکی از بخش‌هایی که به‌طور قابل توجهی از این تحولات بهره برده، نهادهای قانونگذاری و پارلمان‌ها هستند. در پارلمان‌های هوشمند، استفاده از فناوری‌های پیشرفته به بهبود فرایندهای دمکراتیک و افزایش مشارکت شهروندان منجر شده است. این پارلمان‌ها از طریق دیجیتال کردن اطلاعات، خودکارسازی مراحل اداری، بهبود ارتباطات، و ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی توانسته‌اند به شکلی مؤثرتر عمل کنند و کارآمدی نظام‌های قانونگذاری را افزایش دهند. در این راستا، مطالعه تطبیقی پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف و بررسی تجربه‌های موفق آنها می‌تواند راهنمای ارزشمندی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران باشد.

جدول ۱. پیشینه پژوهشی ادبیات علمی جهان در حوزه پارلمان‌های هوشمند

منبع	خلاصه یافته‌ها	سال انتشار	موضوع	عنوان مقاله
[۱]	پارلمان فنلاند با استفاده از سامانه‌های پیشرفته دیجیتال، فرایندهای خود را بهبود بخشیده و تعاملات بیشتری با شهروندان برقرار کرده است.	۲۰۲۰	بررسی استفاده از سامانه‌های پیشرفته دیجیتال در پارلمان فنلاند	ابتکارات پارلمان هوشمند در فنلاند
[۲]	استونی با پیاده‌سازی سامانه‌های دیجیتال پیشرفته، امکان برگزاری جلسات آنلاین و رای‌گیری الکترونیکی را فراهم کرده است.	۲۰۱۹	پیاده‌سازی سامانه‌های دیجیتال پیشرفته در پارلمان استونی	پیاده‌سازی پارلمان الکترونیکی استونی
[۳]	نیوزیلند با استفاده از فناوری‌های دیجیتال، شفافیت و کارایی خود را افزایش داده است.	۲۰۲۱	بررسی اقدام‌های نیوزیلند برای دیجیتالی کردن فرایندهای پارلمانی	تحول دیجیتال نیوزیلند در پارلمان
[۴]	کره جنوبی با استفاده از فناوری‌های نوین، فرایندهای پارلمانی خود را دیجیتالی کرده و دسترسی به اطلاعات پارلمانی را برای عموم آسان‌تر کرده است.	۲۰۲۲	اقدام‌های کره جنوبی برای بهبود امنیت سایبری در پارلمان	اقدام‌های امنیت سایبری کره جنوبی در پارلمان
[۵]	نقش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در بهبود فرایندهای پارلمانی و افزایش شفافیت	۲۰۱۸	بررسی نقش فناوری اطلاعات در افزایش کارایی پارلمان‌ها	نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارتقای کارآمدی پارلمان
[۶]	بررسی تجربه‌های مختلف کشورهای پیشرو در هوشمندسازی پارلمان‌ها و تحلیل نتایج حاصل از آن	۲۰۱۷	مطالعه موردی پارلمان‌های دیجیتال در جهان	پارلمان‌های دیجیتال: مطالعات موردی از سراسر جهان

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جدول ۲. پیشینه پژوهشی ادبیات علمی ایران در حوزه پارلمان‌های هوشمند

منابع	خلاصه یافته‌ها	سال انتشار	موضوع	عنوان گزارش/ مقاله
[۷]	نقش فناوری‌های تنظیم‌گری و نوآوری در حکمرانی آینده، بهبود کارایی، شفافیت و پاسخ‌گویی دولت، و نقش هوش مصنوعی در بهبود این فرایندها	۱۴۰۳	بررسی رویکردهای نوین حکمرانی با تمرکز بر داده‌محوری و هوش مصنوعی	آینده هوشمند و داده‌محور
[۸]	نیاز به پروتکل‌های امنیتی قوی و نظارت مداوم برای حفاظت از داده‌های پارلمانی	۱۴۰۳	تحلیل تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارهای مقابله با حملات سایبری	گزارش امنیت سایبری در پارلمان‌های دیجیتال
[۹]	اهمیت استفاده از پلتفرم‌های مشارکتی آنلاین و رسانه‌های اجتماعی برای ارتباط با شهروندان	۱۴۰۴	بررسی ابزارهای دیجیتال برای افزایش مشارکت شهروندان	گزارش تعاملات شهروندی در پارلمان‌های هوشمند
[۱۰]	حکمرانی هوشمند به رویکردهایی مانند مشارکت شهروندان، شفافیت، دیجیتالی شدن، و نوآوری تأکید دارد. از مهم‌ترین چالش‌ها می‌توان به نبود توسعه زیرساخت‌های دیجیتال، امنیت دیجیتال، و ضعف در یکپارچه‌سازی اطلاعات اشاره کرد	۱۴۰۰	بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارها برای پیاده‌سازی حکمرانی هوشمند	چالش‌ها و راهکارهای تحقق حکمرانی هوشمند در کشور
[۱۱]	این گزارش به بررسی وضعیت فعلی هوشمندسازی در پارلمان پرداخته و راهکارهای بهبود را پیشنهاد می‌دهد.	۱۳۹۷	بررسی وضعیت موجود و پیشنهادهایی برای بهبود	گزارشی در مورد وضعیت هوشمندسازی پارلمان

مأخذ: همان.

بعد از مطالعه پیشینه پژوهش نوآوری اصلی این نوشتار تمرکز بیشتر بر زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته و پلتفرم‌های مشارکتی است این امر برخلاف پژوهش‌های قبلی که بیشتر بر هوشمندسازی اولیه تمرکز داشتند بوده و مواردی مانند استفاده از تحلیل داده، خودکارسازی فرایندها و... را شامل می‌شود. سایر مواردی که در این پژوهش به آنها پرداخته شده است به شرح زیر است.

پیشنهاد‌های جدید برای امنیت سایبری و پایداری دیجیتال: با توجه به پیشینه پژوهشی که عمدتاً به بررسی هوشمندسازی و مشارکت دیجیتال پرداخته است، این نوشتار به ارائه راهکارهای مشخص برای بهبود امنیت سایبری و افزایش پایداری زیرساخت‌های دیجیتال پارلمان توجه دارد.

گسترش نقش فناوری‌های نوین در حکمرانی و تنظیم‌گری: این نوآوری شامل بررسی نقش هوش مصنوعی و داده‌کاوی به‌عنوان ابزارهای نوآورانه در تقویت فرایندهای تصمیم‌گیری و پیش‌بینی روندهاست، که در پیشینه پژوهشی ایران کمتر به آن پرداخته شده بود.

در ادامه به بررسی قوانین و آیین‌نامه‌های هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی خواهیم پرداخت و در قالب جدول، عناوین قوانین، موضوع‌های آنها، سال تصویب و آثار کلیدی هر کدام را به‌صورت خلاصه بیان خواهیم کرد.

جدول ۳. قوانین حوزه هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی

عنوان قانون	موضوع	سال تصویب	آثار کلیدی
قانون شفافیت قوای سه‌گانه و دستگاه‌های اجرایی	افزایش دسترسی عمومی به اطلاعات و شفافیت در عملکرد نهادهای دولتی	۱۳۹۷	افزایش دسترسی عمومی به اطلاعات، تقویت شفافیت و پاسخ‌گویی، بهبود نظارت بر عملکرد با استفاده از ابزارهای دیجیتال
قانون مدیریت خدمات کشوری	اصلاح ساختار اداری، به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و بهبود کیفیت خدمات عمومی	۱۳۸۶	بهبود کارایی دولت و نهادهای حکومتی، استفاده از فناوری اطلاعات در خدمات عمومی
قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی نهادهای دولتی	۱۳۸۸	امکان دسترسی عمومی به اطلاعات و فعالیت‌های مجلس
قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد	مقابله با فساد و افزایش شفافیت در نهادهای دولتی	۱۳۹۰	استفاده از فناوری‌های نوین برای افزایش شفافیت و نظارت بر عملکرد نهادها
قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مدیریت و نگهداری داده‌ها	۱۳۹۵	اطمینان از صحت، کامل بودن و در دسترس بودن داده‌ها برای استفاده‌های مختلف
قانون برنامه‌ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در نهادهای دولتی	۱۳۹۵	پیاده‌سازی دولت الکترونیک، افزایش شفافیت و کارایی

مأخذ: همان.

جدول ۴. آیین‌نامه‌های مرتبط با حوزه هوشمندسازی

عنوان آیین‌نامه	موضوع	سال تصویب	مرجع تصویب	آثار کلیدی
آیین‌نامه اجرایی تبصره «۱» ماده (۱۸) قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	شفافسازی و دسترسی عمومی به اطلاعات	۱۳۹۴	هیئت وزیران	ملزم کردن دستگاه‌های دولتی و عمومی به ارائه اطلاعات به شهروندان
آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۲) قانون مدیریت خدمات کشوری	ارتقای کیفیت خدمات عمومی و استفاده بهینه از فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۳۸۹	هیئت وزیران	اجرای فرایندهای الکترونیکی در ارائه خدمات به مردم
آیین‌نامه اجرایی تحقق دولت الکترونیک	توسعه و گسترش استفاده از فناوری اطلاعات در دستگاه‌های اجرایی	۱۳۸۱	مصوبات شورای عالی اداری	افزایش کارایی، کاهش هزینه‌ها و بهبود دسترسی به خدمات دولتی
آیین‌نامه اجرایی توسعه و گسترش کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ماده (۱)	جلب مشارکت بخش خصوصی و ترغیب سرمایه‌گذاری در اجرای فعالیت‌ها برای رشد فناوری اطلاعات در کشور	۱۳۹۴	هیئت وزیران	استفاده از ظرفیت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری برای رشد فناوری اطلاعات کشور

مأخذ: همان.

هوشمندسازی پارلمان‌ها نه تنها به بهبود کارایی و شفافیت کمک می‌کند، بلکه موجب افزایش تعاملات مردمی و تقویت دموکراسی می‌شود. تجربه‌های موفق کشورهای پیشرو در این زمینه می‌تواند به عنوان الگو و راهنما برای پیاده‌سازی این فرایندها در مجلس شورای اسلامی ایران مورد استفاده قرار گیرد. با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و توسعه زیرساخت‌های لازم، مجلس شورای اسلامی می‌تواند به‌طور مؤثرتری فرایندهای پارلمانی خود را مدیریت کرده و به اعتماد عمومی و حکمرانی بهتر کمک کند.

۳. مفهوم‌شناسی

۳-۱. تعریف پارلمان هوشمند

پارلمان هوشمند به سیستمی اطلاق می‌شود که با استفاده از فناوری‌های نوین دیجیتال، فرایندهای پارلمانی را بهبود می‌بخشد و مشارکت شهروندان را افزایش می‌دهد. پارلمان‌های هوشمند شامل ویژگی‌ها و قابلیت‌هایی هستند که موجب افزایش کارایی، شفافیت و دسترسی به اطلاعات می‌شوند. دیجیتالی کردن اطلاعات پارلمانی به این معناست که پارلمان‌های هوشمند اطلاعات مربوط به جلسات، اسناد، و گزارش‌ها را به صورت دیجیتال ذخیره و مدیریت می‌کنند. این امر موجب می‌شود که نمایندگان و شهروندان به سرعت و به راحتی به اطلاعات دسترسی داشته باشند و تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تری اتخاذ کنند [۱۲]. استفاده از سامانه‌های خودکارسازی و هوش مصنوعی به پارلمان‌های هوشمند این امکان را می‌دهد که بسیاری از فرایندهای اداری و اجرایی را به صورت خودکار انجام دهند. این سامانه‌ها وظایف تکراری و زمان‌بر مانند مدیریت اسناد و برنامه‌ریزی جلسات را به‌طور مؤثری انجام می‌دهند، که این امر به کاهش زمان و افزایش کارایی منجر می‌شود [۱۳]. فناوری‌های دیجیتال امکان ارتباط سریع و مؤثر بین نمایندگان و دیگر اعضای پارلمان را فراهم می‌کنند. استفاده از ابزارهای پیام‌رسانی فوری، ویدئو کنفرانس‌ها و سامانه‌های مدیریت همکاری به نمایندگان این امکان را می‌دهد تا به سرعت با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و مسائل را به صورت آنی مورد بحث و بررسی قرار دهند [۱۴].

انتشار آنلاین و عمومی اطلاعات مربوط به جلسات، تصمیم‌ها و فعالیت‌های پارلمانی باعث افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی می‌شود. این امر اعتماد عمومی را تقویت کرده و امکان نظارت شهروندان بر عملکرد پارلمان را فراهم می‌کند [۱۵]. این ویژگی‌ها و مزایا به پارلمان‌های هوشمند کمک می‌کنند تا فرایندهای دموکراتیک را بهبود بخشیده و ارتباط بین نمایندگان و شهروندان را تقویت کنند.

۳-۲. اهمیت و ضرورت هوشمندسازی پارلمان‌ها

هوشمندسازی پارلمان‌ها اهمیت بسیاری دارد و در چندین زمینه ضروری است که در ادامه به بیان آنها خواهیم پرداخت. با دیجیتالی کردن اطلاعات پارلمانی مانند صورت جلسات، کتابخانه‌ها و قوانین، امکان دسترسی آسان‌تر برای نمایندگان، کارکنان و شهروندان فراهم می‌شود. این شفافیت به شهروندان اجازه می‌دهد تا بهتر در جریان کارهای پارلمان قرار بگیرند و به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند. پارلمان‌های هوشمند از پلتفرم‌های دیجیتال برای تعامل با شهروندان استفاده می‌کنند. این شامل ایجاد وبگاه‌های تعاملی، برنامه‌های تلفن همراه و استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. این ابزارها به شهروندان این امکان را می‌دهد که نظرهای خود را به‌طور مستقیم با نمایندگان به اشتراک بگذارند و در فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند. استفاده از فناوری‌های هوشمند مانند هوش مصنوعی می‌تواند به نمایندگان کمک کند تا وظایف خود را به‌طور مؤثرتری انجام دهند. این فناوری‌ها می‌توانند در تحلیل داده‌ها، پیش‌بینی روندها و بهبود فرایندهای قانونگذاری کمک کنند [۱۶].

یکی از چالش‌های اصلی در هوشمندسازی پارلمان‌ها، نیاز به توسعه مهارت‌های دیجیتال نمایندگان و کارکنان پارلمانی است. با آموزش‌های مناسب، نمایندگان می‌توانند به‌طور بهتری از ابزارهای دیجیتال استفاده کنند و بهره‌وری خود را افزایش دهند [۱۲]. پارلمان‌های هوشمند

نیاز به زیرساخت‌های ایمن و پایدار دارند تا بتوانند به‌طور مؤثری از فناوری‌های جدید استفاده کنند. این شامل ایجاد سیاست‌ها و پروتکل‌های امنیتی مناسب و تطبیق با قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی است [۱۷]. هوشمندسازی پارلمان‌ها نه تنها به بهبود عملکرد و کارایی پارلمان‌ها کمک می‌کند، بلکه نقش مهمی در تقویت دموکراسی و افزایش مشارکت شهروندان دارد. با استفاده از این فناوری‌ها، پارلمان‌ها می‌توانند به شکل بهتری به نیازها و انتظارات شهروندان پاسخ دهند و تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تری داشته باشند [۱۸].

۴. نمونه‌های جهانی پارلمان‌های هوشمند

برای بررسی کامل و جامع ویژگی‌ها و مزایای پارلمان‌های هوشمند تلاش شده است تا مطالعه موردی کاملی در مورد نمونه‌های برجسته از پارلمان‌های هوشمند انجام شود تا یافته‌ها قابل‌اتکاتر باشند. در حال حاضر چندین کشور به سمت پارلمان‌های هوشمند حرکت کرده‌اند که با استفاده از فناوری‌های دیجیتال، کارایی و شفافیت فعالیت‌های پارلمانی را بهبود می‌بخشند. براساس گزارش‌های مختلف، کشورهایی مانند فنلاند، استونی، کره جنوبی، و نیوزیلند در این زمینه پیشرو هستند.

۴-۱. پارلمان فنلاند

یکی از نمونه‌های موفق پارلمان‌های هوشمند پارلمان کشور فنلاند است که با استفاده از فناوری‌های دیجیتال و نوآوری‌های مختلف، کارایی و شفافیت فعالیت‌های خود را بهبود بخشیده است. این کشور با بهره‌گیری از سامانه‌های پیشرفته دیجیتال، توانسته است فرایندهای خود را بهبود بخشد و تعاملات بیشتری با شهروندان برقرار کند. زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته‌ای که در پارلمان فنلاند به کار گرفته شده است به نمایندگان اجازه می‌دهد به صورت الکترونیکی در جلسات شرکت کرده، اسناد مورد نیاز برای بررسی را در دسترس داشته باشند و به صورت آنلاین رأی دهند. این سامانه‌ها همچنین امکان پخش زنده جلسات و ضبط ویدئویی آنها را فراهم می‌کنند. علاوه بر این، تمام اسناد و اطلاعات مرتبط با فعالیت‌های پارلمانی به صورت دیجیتال در دسترس نمایندگان و عموم مردم قرار گرفته است. این اقدام نه تنها شفافیت را افزایش داده بلکه به نمایندگان کمک کرده تا تصمیم‌های بهتری بگیرند [۱۹]. پارلمان فنلاند همچنین، برنامه‌های آموزشی جامعی برای نمایندگان و کارکنان خود برگزار می‌کند تا مهارت‌های لازم برای استفاده از فناوری‌های دیجیتال را کسب کنند. این آموزش‌ها تضمین می‌کند که تمام افراد مرتبط با پارلمان بتوانند به‌طور مؤثر از سامانه‌های دیجیتال استفاده کنند [۲۰]. استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای افزایش تعامل با شهروندان نیز یکی از راهبردهای مهم پارلمان فنلاند است. این راهبرد شامل استفاده از رسانه‌های اجتماعی، برنامه‌های تلفن همراه و وبگاه‌های تعاملی است که به شهروندان اجازه می‌دهد با نمایندگان خود در ارتباط باشند و در فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند [۲۱].

۴-۲. پارلمان استونی

این پارلمان یکی از نمونه‌های موفق پارلمان‌های دیجیتال در جهان است. این کشور با بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته، به‌عنوان یک پیشرو در زمینه دیجیتالی کردن فرایندهای پارلمانی شناخته می‌شود. استونی به‌عنوان اولین کشور در جهان، سامانه رأی‌گیری الکترونیکی را در سطح ملی پیاده‌سازی کرده است. این سامانه به شهروندان اجازه می‌دهد تا از هر جای دنیا و با استفاده از کارت شناسایی الکترونیکی یا تلفن همراه خود در انتخابات شرکت کنند. این روش نه تنها امنیت بالایی دارد بلکه دسترسی به فرایند رأی‌گیری را نیز تسهیل می‌کند [۲۲]. تمامی اسناد و اطلاعات پارلمانی به صورت دیجیتال در دسترس نمایندگان و عموم مردم قرار دارد که این اقدام شفافیت را افزایش داده و به نمایندگان کمک می‌کند تا با دسترسی آسان به اطلاعات، تصمیم‌های بهتری بگیرند. پارلمان استونی نیز مانند فنلاند، برنامه‌های آموزشی جامعی برای

نمایندگان و کارکنان خود برگزار می‌کند تا مهارت‌های لازم برای استفاده از فناوری‌های دیجیتال را کسب کنند. این آموزش‌ها تضمین می‌کند که تمامی افراد مرتبط با پارلمان بتوانند به‌طور مؤثر از سامانه‌های دیجیتال استفاده کنند. استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای افزایش تعامل با شهروندان نیز یکی از راهبردهای مهم پارلمان استونی است. این راهبرد شامل استفاده از رسانه‌های اجتماعی، برنامه‌های تلفن همراه و وبگاه‌های تعاملی است که به شهروندان اجازه می‌دهد با نمایندگان خود در ارتباط باشند و در فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند [۲۳].

۳-۴. پارلمان نیوزلند

پارلمان نیوزلند به‌عنوان یک نمونه برجسته در استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای بهبود کارایی و شفافیت فعالیت‌های پارلمانی شناخته می‌شود. تمامی جلسات پارلمان به‌صورت زنده از طریق وبگاه پارلمان پخش می‌شود و بایگانی این جلسات نیز در دسترس عموم قرار دارد که این اقدام باعث افزایش شفافیت و دسترسی به اطلاعات برای شهروندان می‌شود. تمامی اسناد و گزارش‌های پارلمانی نیز به‌صورت دیجیتال در دسترس نمایندگان و عموم مردم قرار گرفته است که این امر نه تنها فرایندها را سریع‌تر و کارآمدتر می‌کند؛ بلکه دسترسی به اطلاعات را نیز بهبود می‌بخشد. پارلمان نیوزیلند برنامه‌های آموزشی متعددی برای نمایندگان و کارکنان پارلمان در نظر گرفته است تا مهارت‌های دیجیتال مورد نیاز را کسب کنند و بتوانند به‌طور مؤثر از فناوری‌های نوین استفاده کنند. این پارلمان از سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال استفاده می‌کند که به نمایندگان اجازه می‌دهد اسناد را به‌صورت الکترونیکی مطالعه کنند، در جلسات به‌صورت آنلاین شرکت کنند و به‌صورت دیجیتال رأی دهند. استفاده از سکویهای مختلف دیجیتال مانند وبگاه‌ها، برنامه‌های تلفن همراه و شبکه‌های اجتماعی برای افزایش تعامل با شهروندان و مشارکت آنها در فرایندهای پارلمانی نیز یکی از ویژگی‌های برجسته پارلمان نیوزیلند است [۲۴].

۴-۴. پارلمان کره جنوبی

کره جنوبی یکی از پیش‌گامان استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای افزایش کارایی و شفافیت در فرایندهای پارلمانی است. این کشور از سامانه‌های رأی‌گیری الکترونیکی استفاده می‌کند که به نمایندگان اجازه می‌دهد به‌صورت دیجیتال و از هر مکانی رأی خود را ثبت کنند. این سامانه‌ها امنیت بالایی دارند و از تقلب جلوگیری می‌کنند. تمامی جلسات پارلمان کره جنوبی به‌صورت زنده از طریق وبگاه رسمی پارلمان پخش می‌شود و بایگانی این جلسات نیز در دسترس عموم قرار دارد که این اقدام باعث افزایش شفافیت و دسترسی به اطلاعات برای شهروندان می‌شود. همچنین، تمامی اسناد و اطلاعات مربوط به فعالیت‌های پارلمانی به‌صورت دیجیتال در دسترس نمایندگان و عموم مردم قرار گرفته است که این امر نه تنها فرایندها را سریع‌تر و کارآمدتر می‌کند؛ بلکه دسترسی به اطلاعات را نیز بهبود می‌بخشد. پارلمان کره جنوبی نیز از سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال استفاده می‌کند که به نمایندگان اجازه می‌دهد اسناد را به‌صورت الکترونیکی مطالعه کنند، در جلسات به‌صورت آنلاین شرکت کنند و به‌صورت دیجیتال رأی دهند. استفاده از پلتفرم‌های مختلف دیجیتال مانند وبگاه‌ها، برنامه‌های تلفن همراه و شبکه‌های اجتماعی برای افزایش تعامل با شهروندان و مشارکت آنها در فرایندهای پارلمانی نیز یکی از ویژگی‌های کلیدی پارلمان کره جنوبی است. این پلتفرم‌ها به شهروندان اجازه می‌دهند نظرها و پیشنهادهای خود را مستقیماً با نمایندگان پارلمان در میان بگذارند و در فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند. پارلمان کره جنوبی همچنین برنامه‌های آموزشی جامعی برای نمایندگان و کارکنان خود برگزار می‌کند تا مهارت‌های لازم برای استفاده از فناوری‌های دیجیتال را کسب کنند. این آموزش‌ها تضمین می‌کند که تمامی افراد مرتبط با پارلمان بتوانند به‌طور مؤثر از سامانه‌های دیجیتال استفاده کنند. برای حفظ امنیت اطلاعات و فرایندهای دیجیتال، پارلمان کره جنوبی از زیرساخت‌های امنیتی پیشرفته استفاده می‌کند که شامل سامانه‌های رمزنگاری و اقدام‌های حفاظتی مختلف برای جلوگیری از دسترسی غیرمجاز به اطلاعات پارلمانی است.

این کشورها با پیاده‌سازی سامانه‌های پارلمان هوشمند توانسته‌اند فرایندهای پارلمانی را مدرن‌سازی کنند و ارتباطات مؤثرتری با شهروندان

خود برقرار کنند، که نتیجه آن بهبود کارایی، شفافیت و افزایش اعتماد عمومی به فرایندهای پارلمانی است [۲۵].

پارلمان‌های هوشمند با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال می‌توانند به‌طور چشم‌گیری شفافیت و دسترسی به اطلاعات را افزایش دهند. یکی از ویژگی‌های بارز پارلمان‌های هوشمند، دسترسی آسان به اطلاعات است، آنها اطلاعات مربوط به فعالیت‌های خود را از طریق پلتفرم‌های دیجیتال به‌صورت عمومی منتشر می‌کنند. این اطلاعات شامل اسناد قانونی، گزارش‌های کارگروه‌ها و جلسات روزانه می‌شود. ارائه این اسناد به‌صورت آنلاین به شهروندان این امکان را می‌دهد تا به‌راحتی و به‌صورت مستقیم به اطلاعات دسترسی داشته باشند [۲۶]. همچنین، پخش زنده جلسات پارلمان از طریق اینترنت، تلویزیون و رادیو یکی از ابزارهای مهم برای افزایش شفافیت است که به شهروندان اجازه می‌دهد تا از روند تصمیم‌گیری‌ها و مباحثات نمایندگان خود آگاه شوند و نظارت بهتری بر عملکرد آنها داشته باشند [۲۷]. پارلمان‌های هوشمند همچنین از ابزارهای مشارکت الکترونیکی مانند نظرسنجی‌ها، انجمن‌های گفتگو و پلتفرم‌های مشارکتی برای جمع‌آوری نظرها و پیشنهادهای شهروندان استفاده می‌کنند. این ابزارها نه تنها به افزایش مشارکت عمومی کمک می‌کنند، بلکه اعتماد شهروندان به فرایندهای پارلمانی را نیز تقویت می‌کنند [۲۸]. استفاده از سامانه‌های دیجیتال برای بهبود نظارت و پاسخ‌گویی، امکان پیگیری دقیق‌تر و شفاف‌تر تصمیم‌ها و عملکردها را فراهم می‌آورد [۲۹]. با استفاده از این فناوری‌ها، پارلمان‌های هوشمند می‌توانند به‌طور مؤثرتری شفافیت را افزایش داده و اطلاعات لازم را در اختیار شهروندان قرار دهند، که این امر به نوبه خود موجب افزایش اعتماد عمومی و مشارکت فعال‌تر در فرایندهای دموکراتیک می‌شود [۳۰].

در زمینه بهبود کارایی و سرعت در فرایندهای پارلمانی، پارلمان‌های هوشمند با استفاده از سامانه‌های خودکارسازی و هوش مصنوعی، بسیاری از فرایندهای اداری و اجرایی را خودکار می‌کنند. این سامانه‌ها وظایف تکراری و زمان‌بر مانند مدیریت اسناد و برنامه‌ریزی جلسات را به‌طور مؤثری انجام می‌دهند که به کاهش زمان و افزایش کارایی منجر می‌شود. دیجیتال کردن اطلاعات پارلمانی نیز دسترسی سریع و آسان به اسناد، قوانین و گزارش‌ها را فراهم می‌کند، که به نمایندگان کمک می‌کند تا تصمیم‌گیری‌های سریع‌تر و بهتری داشته باشند [۳۱].

فناوری‌های دیجیتال برای ارتباطات داخلی پارلمان‌ها، مانند پیام‌رسانی فوری و ویدئو کنفرانس‌ها، به نمایندگان امکان می‌دهد تا به‌سرعت با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و مسائل را به‌صورت آنی مورد بحث و بررسی قرار دهند [۳۲].

از سوی دیگر، پارلمان‌های هوشمند نقش مهمی در ارتقای مشارکت شهروندان ایفا می‌کنند. با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، فرایندهای تصمیم‌گیری، شفاف‌تر و قابل دسترس‌تر می‌شوند که این امر موجب افزایش اعتماد عمومی و پاسخ‌گویی بیشتر نمایندگان به شهروندان می‌شود [۱۸]. این تغییرها نه تنها به بهبود عملکرد داخلی پارلمان منجر می‌شود، بلکه اعتماد عمومی را نیز تقویت می‌کند و به افزایش مشارکت شهروندان در فرایندهای دموکراتیک کمک می‌کند. ابزارهای مشارکت الکترونیکی به شهروندان این امکان را می‌دهند که به‌طور مستقیم در فرایندهای تصمیم‌گیری شرکت کنند و نظرها و پیشنهادهای خود را مطرح کنند. این روش‌ها باعث تقویت دموکراسی و افزایش تعامل بین شهروندان و نمایندگان می‌شوند [۲۹].

فناوری‌های دیجیتال نیز به‌ویژه برای درگیر کردن گروه‌های مختلف اجتماعی که ممکن است در فرایندهای سنتی نادیده گرفته شوند، مفید هستند. به‌عنوان مثال، جوانان، مهاجران و گروه‌های اقلیت از طریق پلتفرم‌های آنلاین و ابزارهای دیجیتال می‌توانند به‌راحتی نظرها و دیدگاه‌های خود را به اشتراک بگذارند. علاوه بر این، پارلمان‌های هوشمند می‌توانند با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مشارکت الکترونیکی، خدمات عمومی را بهبود بخشند و به نیازها و خواسته‌های شهروندان پاسخ دهند، که این رویکرد باعث افزایش کارایی و اثربخشی خدمات دولتی می‌شود. در نهایت، پارلمان‌های هوشمند با استفاده از فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای نوین می‌توانند به کاهش هزینه‌ها کمک شایانی کنند. بهره‌گیری از داده‌های دقیق و تحلیل‌های پیشرفته می‌تواند به بهبود فرایندهای اداری و کاهش هزینه‌های مرتبط کمک کند. خودکارسازی و بهینه‌سازی این فرایندها موجب کاهش نیاز به نیروی انسانی و افزایش کارایی می‌شود. به‌علاوه، استفاده از فناوری‌های پیشرفته در حوزه تدارکات، کاهش هزینه‌های تأمین منابع و بهبود مدیریت زنجیره تأمین را به دنبال دارد. متمرکزسازی فرایندهای خرید و استفاده از ابزارهای تحلیل هزینه نیز می‌تواند به کاهش هزینه‌ها و افزایش رقابت میان تأمین‌کنندگان منجر شود [۳۳]. استفاده از این

فناوری‌ها و ابزارها در پارلمان‌های هوشمند نه تنها به بهبود کیفیت دموکراسی کمک می‌کند، بلکه موجب تقویت ارتباط بین این نهاد و شهروندان و افزایش اعتماد عمومی می‌شود. این رویکردها می‌توانند به پارلمان‌های هوشمند کمک کنند تا منابع مالی را به صورت بهینه‌تری مدیریت کنند و از منابع صرفه‌جویی شده برای بهبود خدمات عمومی و ارتقای کیفیت دموکراسی استفاده کنند [۳۴].

۵. چالش‌ها و موانع پیاده‌سازی پارلمان هوشمند

پیاده‌سازی پارلمان‌های هوشمند با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌رو است که عبارت‌اند از: مسائل امنیتی و حریم خصوصی، نیاز به آموزش و افزایش مهارت‌های دیجیتال و زیرساخت‌های فنی و مالی. در ادامه به بررسی تفصیلی‌تر هر کدام از مسائل خواهیم پرداخت.

۵-۱. چالش امنیتی و حریم خصوصی

در مورد مسائل امنیتی و حریم خصوصی، حملات سایبری و تهدیدهای مرتبط با امنیت اطلاعات یکی از بزرگ‌ترین چالش‌هاست. این حملات می‌توانند شامل نفوذ به سامانه‌های پارلمانی، سرقت داده‌ها، و تخریب زیرساخت‌های دیجیتال باشند. سامانه‌های پارلمانی که به اینترنت متصل هستند، در معرض حملات مختلفی قرار دارند [۳۵]. همچنین، حجم زیادی از اطلاعات حساس و شخصی نمایندگان و شهروندان جمع‌آوری و پردازش می‌شود که محافظت از این داده‌ها در برابر دسترسی غیرمجاز و سوءاستفاده از آنها یکی از چالش‌های اساسی است. مدیریت دقیق دسترسی و کنترل‌های امنیتی نیز ضروری است، زیرا فقدان اجرای صحیح این کنترل‌ها می‌تواند به نشت اطلاعات و دسترسی غیرمجاز به داده‌ها منجر شود [۳۶]. زیرساخت‌های مورد نیاز برای پیاده‌سازی پارلمان‌های هوشمند باید از امنیت و قابلیت اعتماد بالایی برخوردار باشند و شامل شبکه‌های ارتباطی، سرورها و سامانه‌های ذخیره‌سازی داده باشند [۳۷].

۵-۲. چالش زیرساختی و فناوری

علاوه بر مسائل امنیتی و حریم خصوصی، چالش‌های زیرساختی و فناوری نیز وجود دارد که شامل تضمین امنیت و حریم خصوصی و نیاز به توسعه زیرساخت‌های امن و قابل اعتماد است. پیاده‌سازی پارلمان‌های هوشمند نیازمند توجه ویژه به مسائل امنیتی و حریم خصوصی است تا بتوان از منافع فناوری‌های نوین بهره‌مند شد بدون اینکه خطرهای امنیتی و نقض حریم خصوصی را افزایش دهد [۳۸].

۵-۳. چالش نیاز به آموزش و افزایش مهارت‌های دیجیتال

در مورد نیاز به آموزش و افزایش مهارت‌های دیجیتال، فقدان مهارت‌های دیجیتال مناسب یکی از موانع اساسی است. بسیاری از کارکنان و نمایندگان پارلمان‌ها فاقد مهارت‌های دیجیتال لازم برای استفاده مؤثر از فناوری‌های نوین هستند و بهبود مهارت‌های دیجیتال نیازمند برنامه‌های آموزشی جامع و پایدار است [۳۹].

بسیاری از سامانه‌های فناوری اطلاعات که در پارلمان‌ها استفاده می‌شوند، قدیمی هستند و با فناوری‌های جدید سازگاری ندارند. این سامانه‌ها معمولاً پرهزینه بوده و نگهداری آنها دشوار است که مانعی جدی برای تحول دیجیتال محسوب می‌شود [۴۰]. برنامه‌های آموزشی برای افزایش مهارت‌های دیجیتال باید جامع و سیستماتیک باشند، اما بسیاری از این برنامه‌ها پراکنده و ناکارآمد هستند. همچنین، مقاومت فرهنگی نسبت به تغییرهای فناوری و ترجیح استفاده از روش‌های سنتی می‌تواند به کاهش انگیزه برای یادگیری و استفاده از فناوری‌های جدید منجر شود [۴۱].

برای غلبه بر این چالش‌ها، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی هدفمند و جامع، ارزیابی دقیق نیازهای مهارتی و استفاده از روش‌های نوین آموزش دیجیتال مانند فرهنگستان‌های دیجیتال و کلاس‌های مجازی به کار گرفته شوند. این اقدام‌ها می‌توانند به تقویت مهارت‌های دیجیتال و افزایش کارایی و بهره‌وری پارلمان‌های هوشمند کمک کنند [۴۲].

۵-۴. چالش زیرساخت‌های فنی و مالی

در نهایت، زیرساخت‌های فنی و مالی نیز چالش‌هایی را ایجاد می‌کنند. فناوری‌های دیجیتال به سرعت در حال تغییر و تکامل هستند و این موضوع نیازمند به‌روزرسانی‌های مداوم و یادگیری مستمر از سوی کارکنان و نمایندگان پارلمان است. فقدان توانایی در هماهنگی با این تغییرها می‌تواند به کاهش کارایی و بروز مشکلات فنی منجر شود.

استفاده از سامانه‌های دیجیتال و انتقال داده‌ها به فضای ابری، خطرهای امنیتی زیادی را به همراه دارد و حملات سایبری و نشت اطلاعات می‌تواند به اعتبار و امنیت پارلمان آسیب برساند. یکپارچه‌سازی ابزارهای دیجیتال با سامانه‌های موجود می‌تواند فرایندی پیچیده و پرهزینه باشد که نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و تخصص فنی بالا است [۴۳].

از نظر مالی، پیاده‌سازی و نگهداری از سامانه‌های دیجیتال هزینه‌بر است. این موضوع، شامل هزینه‌های نرم‌افزار، سخت‌افزار، آموزش کارکنان و به‌روزرسانی‌های مداوم می‌شود. بسیاری از پارلمان‌ها ممکن است با محدودیت بودجه‌ای مواجه شوند که این مسئله می‌تواند اجرای کامل پروژه‌های دیجیتال را به تأخیر بیاندازد. تعیین دقیق بازگشت سرمایه از پروژه‌های دیجیتال نیز می‌تواند دشوار باشد زیرا بسیاری از مزایا ممکن است به صورت غیرمستقیم و در بلندمدت قابل مشاهده باشند [۴۳]. برای مقابله با این چالش‌ها، راهکارهایی همچون توسعه مهارت‌های دیجیتال از طریق آموزش‌های مستمر به نمایندگان و کارکنان مجلس برای بهره‌گیری بهینه از فناوری‌های جدید [۴۲]، استفاده از راهبردهای مدیریت پروژه و برنامه‌ریزی دقیق برای تضمین اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های دیجیتال، و همکاری با متخصصان و شرکت‌های مشاوره‌ای برای غلبه بر کمبود مهارت‌های فنی داخلی [۴۴] پیشنهاد می‌شود.

۶. تجربه‌ها و درس‌های آموخته شده

در جدول زیر به تحلیل نتایج و دستاوردهای کشورهای مورد مطالعه در زمینه هوشمندسازی پرداخته شده است.

جدول ۵. وضعیت هوشمندسازی کشورهای مختلف

کشور	زیرساخت‌های دیجیتال	دیجیتالی کردن اطلاعات	آموزش مهارت‌های دیجیتال	تعامل با شهروندان	رای‌گیری الکترونیکی	پخش زنده جلسات	سامانه‌های مدیریت جلسات	زیرساخت‌های امنیتی
فنلاند	بله	بله	بله	بله	خیر	بله	بله	خیر
استونی	بله	بله	بله	بله	بله	خیر	خیر	خیر
نیوزیلند	بله	بله	بله	بله	خیر	بله	بله	خیر
کره جنوبی	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله	بله

مأخذ: همان.

در جدول زیر مشکلات و چالش‌های موجود و نحوه فائق آمدن بر آنها به صورت خلاصه بیان شده است.

جدول ۶. چالش‌های هوشمندسازی		
چالش‌ها	توضیحات	راه‌حل‌ها
حملات سایبری و امنیت اطلاعات	حملات سایبری و تهدیدهای مرتبط با امنیت اطلاعات از جمله نفوذ به سامانه‌ها، سرقت داده‌ها و تخریب زیرساخت‌های دیجیتال.	پروتکل‌های امنیتی قوی، رمزنگاری و احراز هویت قوی، آموزش مداوم کارکنان در زمینه امنیت سایبری
حریم خصوصی و حفاظت از داده‌ها	جمع‌آوری و پردازش حجم زیادی از اطلاعات حساس و شخصی نمایندگان و شهروندان، نیازمند محافظت در برابر دسترسی غیرمجاز و سوءاستفاده.	مدیریت دقیق دسترسی و کنترل‌ها، استفاده از پروتکل‌های رمزنگاری و سیاست‌های حفظ حریم خصوصی
فقدان مهارت‌های دیجیتال	بسیاری از کارکنان و نمایندگان، فاقد مهارت‌های دیجیتال لازم برای استفاده مؤثر از فناوری‌های نوین هستند.	برنامه‌های آموزشی جامع و پایدار، ارزیابی دقیق نیازهای مهارتی، استفاده از روش‌های نوین آموزش دیجیتال
سامانه‌های قدیمی (Legacy Systems)	سامانه‌های فناوری اطلاعاتی قدیمی و ناسازگار با فناوری‌های جدید.	برنامه‌ریزی دقیق برای جایگزینی سامانه‌های قدیمی، استفاده از مشاوران خبره برای تسهیل فرایند تغییر از سامانه‌های قدیمی به سامانه‌های جدید
مقاومت فرهنگی و فقدان پذیرش تغییرها	مقاومت فرهنگی نسبت به تغییرهای فناوری و ترجیح استفاده از روش‌های سنتی.	ارتقای آگاهی‌ها، برنامه‌های آموزشی فرهنگی، تشویق نمایندگان به پذیرش تغییرها و استفاده از فناوری‌های جدید
هزینه‌های بالا	پیاده‌سازی و نگهداری از سامانه‌های دیجیتال هزینه‌بر است.	تعیین دقیق بازگشت سرمایه (ROI)، برنامه‌ریزی مالی دقیق، استفاده از منابع صرفه‌جویی شده برای بهبود خدمات عمومی
پیشرفت سریع فناوری‌ها	تغییر و تکامل سریع فناوری‌ها نیازمند به‌روزرسانی‌های مداوم و یادگیری مستمر است.	به‌روزرسانی‌های مداوم، برنامه‌های آموزشی پیوسته برای هماهنگی با تغییرهای فناوری
یکپارچگی سامانه‌ها	یکپارچه‌سازی ابزارهای دیجیتال با سامانه‌های موجود پیچیده و پرهزینه است.	استفاده از راهبردهای مدیریت پروژه، برنامه‌ریزی دقیق و تخصص فنی بالا

مأخذ: همان.

۷. نگاهی به وضعیت هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران

هوشمندسازی در نهادهای حکومتی و به‌ویژه مجلس شورای اسلامی ایران به‌عنوان یکی از ارکان اصلی نظام، نقشی حیاتی در بهبود فرایندهای تصمیم‌گیری و افزایش شفافیت ایفا می‌کند. با پیشرفت روزافزون فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، نهادهای دولتی در سراسر جهان به سمت استفاده از این فناوری‌ها برای بهبود کارایی و افزایش شفافیت عملکردهای خود حرکت کرده‌اند. مجلس شورای اسلامی نیز از این قاعده مستثنی نیست و تلاش‌های گسترده‌ای در راستای هوشمندسازی فعالیت‌ها و فرایندهای خود انجام داده است.

هوشمندسازی پارلمان به معنای بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای بهبود کیفیت خدمات، تسهیل ارتباطات داخلی و خارجی و افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی به مردم است. این فرایند، شامل پیاده‌سازی سامانه‌های اطلاعاتی پیشرفته، به‌کارگیری روش‌های نوین مدیریت داده‌ها، و ایجاد بسترهای مناسب برای ارتباطات دیجیتال است. هدف اصلی هوشمندسازی، بهبود کارایی و اثر بخشی عملکردهای پارلمان و افزایش رضایت‌مندی نمایندگان و شهروندان است.

یکی از مهم‌ترین گام‌ها در این مسیر، تدوین و تصویب قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط به هوشمندسازی است. این قوانین و مقررات، بستر حقوقی لازم برای اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های هوشمندسازی را فراهم می‌کنند. علاوه بر این، ساختار سازمانی پارلمان نیز باید به گونه‌ای طراحی شود که قابلیت پشتیبانی از فرایندهای هوشمندسازی را داشته باشد.

تاکنون تلاش‌های قابل توجهی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی انجام شده است. به‌عنوان مثال، سامانه‌های مدیریت جلسات، سامانه‌های ارتباطات داخلی و خارجی، و سامانه‌های نظارت و ارزیابی عملکرد، از جمله سامانه‌هایی هستند که در راستای هوشمندسازی طراحی و پیاده‌سازی شده‌اند. این سامانه‌ها به نمایندگان کمک می‌کنند تا با دسترسی سریع و آسان به اطلاعات، تصمیم‌گیری‌های بهتری انجام دهند و ارتباط مؤثرتری با مردم داشته باشند.

با این حال، هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی، با چالش‌های متعددی مواجه است. یکی از این چالش‌ها، مسائل امنیتی و حفاظت از اطلاعات است. به دلیل حساسیت بالای اطلاعات مورد استفاده در پارلمان، نیاز به تدابیر امنیتی جدی برای حفاظت از این اطلاعات احساس می‌شود. همچنین، مقاومت در برابر تغییرهای سازمانی و نیاز به آموزش مستمر کارکنان نیز از دیگر چالش‌های مهم هوشمندسازی است. هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی، در گام نخست نیازمند بازطراحی ساختار سازمانی این نهاد از منظر هوشمندسازی است. این ساختار شامل بخش‌های مختلفی است که هر کدام وظایف خاصی را در این زمینه بر عهده دارند. این ساختار به نحوی طراحی شده است که بتواند به صورت هماهنگ و یکپارچه فرایندهای هوشمندسازی را در سطح مجلس پیاده‌سازی و نظارت کند. در ادامه این ساختار تشریح می‌شود. مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) مجلس شورای اسلامی می‌تواند به مرکز هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ارتقا یابد، این مرکز نقش اصلی را در فرایند هوشمندسازی این نهاد ایفا می‌کند و مسئولیت طراحی، پیاده‌سازی و نگهداری سامانه‌های مختلف اطلاعاتی و ارتباطی را بر عهده دارد. فعالیت‌های اصلی این مرکز شامل این موارد است: **طراحی و توسعه نرم‌افزارهایی** که فرایندهای مختلف مجلس را دیجیتالی کرده و بهبود می‌بخشند. **ایجاد و نگهداری شبکه‌های ارتباطی** ایمن و پایدار برای ارتباطات داخلی و خارجی. **ارائه خدمات پشتیبانی فنی** به کارکنان و نمایندگان مجلس و **برگزاری دوره‌های آموزشی** برای افزایش توانمندی‌های دیجیتالی آنها.

یکی دیگر از بخش‌های مهم در ساختار هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی، منابع انسانی متخصص در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات است. این منابع انسانی شامل کارشناسان، مهندسان و متخصصان مختلفی هستند که در بخش‌های مختلف مجلس به کار گرفته شده‌اند. وظایف این افراد شامل توسعه و نگهداری سامانه‌ها، ارائه خدمات پشتیبانی فنی و آموزشی و انجام تحقیقات و مطالعات در زمینه فناوری‌های نوین است. این ساختار سازمانی، بستر لازم را برای اجرای موفقیت‌آمیز فرایندهای هوشمندسازی فراهم می‌آورد و با هماهنگی و یکپارچگی بین بخش‌های مختلف، به بهبود کارایی و اثربخشی عملکردهای مجلس کمک می‌کند.

مجلس شورای اسلامی ایران برای بهبود عملکرد و افزایش کارایی خود، سامانه‌های مختلفی را پیاده‌سازی کرده است. این سامانه‌ها برای ارتقای شفافیت، دسترسی بهتر به اطلاعات و مدیریت کارآمدتر فعالیت‌ها طراحی شده‌اند.

به‌عنوان مثال **سامانه شفافیت آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی** با هدف ایجاد شفافیت در عملکرد نمایندگان مجلس طراحی شده است. این سامانه به مردم امکان می‌دهد تا به اطلاعات مربوط به نحوه رأی‌گیری نمایندگان در طرح‌ها و لوایح مختلف دسترسی پیدا کنند. از طریق این سامانه، کاربران می‌توانند جزئیات آراء، میزان مشارکت و فعالیت نمایندگان را مشاهده و بررسی کنند. هدف اصلی این سامانه، ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی نمایندگان به مردم است و به عموم مردم اجازه می‌دهد تا در جریان تصمیم‌گیری‌ها و عملکرد نمایندگان خود باشند [۴۵]. همچنین در فرایند هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی، تاکنون رویکردهایی همچون ارتباط مردمی نمایندگان مجلس، برخط‌سازی مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، شکل‌گیری پارلمان مجازی ایرانیان، تسهیل ارتباطات برخط میان کارکنان مجلس شورای اسلامی [۴۶]، نظارت و ارزیابی عملکرد مجلس شورای اسلامی [۴۷]، مدیریت اطلاعات مجلس شورای اسلامی [۴۸]، بایگانی دیجیتال مجلس شورای اسلامی و تحلیل و بررسی داده‌ها [۴۹] مورد توجه بوده است.

با استفاده از این ظرفیت‌ها، مجلس شورای اسلامی می‌تواند کارایی و اثربخشی فعالیت‌های خود را بهبود بخشد و به سمت هوشمندسازی حرکت کند. این سامانه‌ها نقش مهمی در ارتقای شفافیت، دسترسی بهتر به اطلاعات و بهبود فرایندهای کاری ایفا می‌کنند. با وجود پیشرفت‌های قابل توجه در زمینه هوشمندسازی، مجلس شورای اسلامی ایران با چالش‌های متعددی نیز مواجه است که برخی از مهم‌ترین آنها شامل مسائل امنیتی، مقاومت در برابر تغییرهای سازمانی، نیاز به آموزش مستمر کارکنان، تأمین بودجه کافی، همگام‌سازی فناوری‌های نوین با فرایندهای سنتی و حفاظت از حریم خصوصی و اطلاعات است.

یکی از مهم‌ترین چالش‌های هوشمندسازی مجلس، **مسائل امنیتی** مربوط به حفاظت از اطلاعات حساس و محرمانه است. تضمین امنیت داده‌ها و مقابله با تهدیدهای سایبری از جمله اولویت‌های اصلی در این زمینه است [۵۰]. همچنین تغییرهای سازمانی و پذیرش فناوری‌های جدید نیازمند فرهنگ‌سازی و تغییر نگرش‌هاست. برخی از کارکنان و نمایندگان ممکن است مقاومت نشان دهند و این مسئله فرایند هوشمندسازی را کند می‌کند. هوشمندسازی موفق مستلزم **آموزش مستمر کارکنان و نمایندگان** در زمینه استفاده از فناوری‌های جدید است. بدون آموزش کافی، بهره‌وری و کارایی سامانه‌های هوشمند کاهش می‌یابد.

یکی دیگر از چالش‌ها، **همگام‌سازی فناوری‌های نوین با فرایندهای سنتی و قانونی مجلس** است که نیازمند بازنگری در برخی از قوانین و مقررات موجود است. این فرایند ممکن است زمان‌بر و پیچیده باشد [۵۱]. با افزایش استفاده از سامانه‌های هوشمند، **مسئله حریم خصوصی و حفاظت از اطلاعات** نیز اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. باید مقررات و سیاست‌های مناسبی برای حفاظت از داده‌های شخصی و اطلاعات حساس تدوین شود [۵۲].

در نتیجه، هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران به‌رغم پیشرفت‌های قابل توجه، با چالش‌های متعددی روبه‌روست که نیازمند توجه ویژه و برنامه‌ریزی دقیق است. با پرداختن به مسائل امنیتی، فرهنگ‌سازی برای پذیرش تغییرها، آموزش مستمر کارکنان، تأمین بودجه کافی و بازنگری در قوانین و مقررات، می‌توان به بهبود و توسعه فرایند هوشمندسازی در این نهاد دست یافت.

۸. بندهای مرتبط با هوشمندسازی در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

بسیاری از مواد قانون آیین‌نامه داخلی بر چاپ و توزیع فیزیکی اوراق اشاره کردند -مانند تبصره «۱» ماده (۵۱)- در حالی که این موارد در عمل به صورت الکترونیکی اجرا می‌شوند. بر همین اساس و با توجه به ظرفیت‌های هوشمندسازی فرایندهای مجلس شورای اسلامی، از این منظر کل قانون آیین‌نامه داخلی نیاز به بازنگری و بازبینی دارد.

در جدول زیر مهم‌ترین بندهای مرتبط با هوشمندسازی در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای طرح شده است:

ماده (۷۲): به استفاده از فناوری‌های نوین و نرم‌افزارهای مورد نیاز برای ارتباطات نمایندگان با موکلان و دستگاه‌های اجرایی اشاره دارد.

این ماده به وضوح، فضای استفاده از سامانه‌های هوشمند را برای ارتباطات مؤثر و بهینه بین نمایندگان و دیگر دستگاه‌ها فراهم می‌کند.^۱

ماده (۶۹): به مدیریت امور اجرایی مجلس، از جمله مسائل ارتباطات داخلی و بین‌المللی، اشاره دارد و استفاده از فناوری‌های پیشرفته در

این زمینه‌ها قابل بررسی است.^۲

۱. ماده (۷۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی: «در راستای ایفای هرچه بهتر وظیفه نمایندگی، همچنین حفظ شأن و منزلت مجلس و جایگاه حقیقی نمایندگان، هیئت‌رئیس می‌تواند به منظور برقراری ارتباط مؤثر (دیداری، شنیداری، مکتوب) نمایندگان با موکلین و نمایندگان دستگاه‌های اجرایی و نهاد‌های رسمی و غیررسمی در مرکز و حوزه انتخابیه با اختصاص فضای فیزیکی مناسب (دفاتر کار و ملاقات عمومی) هرگونه امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد نیاز را در شأن نظام جمهوری اسلامی فراهم کند. اعتبارات مورد نیاز در بودجه سالانه مجلس پیش‌بینی می‌شود».

۲. ماده (۹۶) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی: «مسئولیت و اختیار کلیه امور اجرایی مجلس اعم از تشکیلاتی، مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی، حقوقی، فنی، پشتیبانی، ارتباطات داخلی و بین‌المللی، حفاظت، حراست و نظایر آن به عهده رئیس مجلس شورای اسلامی است.»

در مجموع به نظر می‌رسد مبانی استفاده از فناوری‌های نوین در آیین‌نامه داخلی مجلس دیده شده است و در موارد مختلف و به فراخور نیاز می‌توان با استناد به این قوانین از این فناوری‌ها استفاده کرد.

۹. جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی

۹-۱. جمع‌بندی

در دنیای امروز، استفاده از فناوری‌های نوین و دیجیتال به یکی از اصلی‌ترین ارکان توسعه پایدار و بهبود کارایی نهادهای مختلف تبدیل شده است. پارلمان‌ها به‌عنوان نهادهای قانونگذاری و تصمیم‌گیری، نقش حیاتی در دموکراسی دارند و هوشمندسازی این نهادها می‌تواند تأثیرهای چشم‌گیری در افزایش شفافیت، کارایی و تعاملات مردمی داشته باشد. مجلس شورای اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست و نیازمند بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته برای ارتقای عملکرد و افزایش شفافیت است.

در مطالعه حاضر، با بررسی تجربه‌های موفق پارلمان‌های هوشمند در کشورهای مختلف از جمله فنلاند، استونی، نیوزیلند و کره جنوبی، نکات و الگوهای ارزشمندی برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران شناسایی شد. این کشورها با استفاده از فناوری‌های نوین توانسته‌اند بهبودهای قابل توجهی در کارایی و شفافیت پارلمان‌های خود ایجاد کنند. برای مثال، پارلمان فنلاند با دیجیتالی کردن اطلاعات و استفاده از سامانه‌های خودکارسازی و برگزاری دوره‌های آموزشی جامع برای نمایندگان و کارکنان، توانسته است بهبودهای چشم‌گیری در فرایندهای خود ایجاد کند. استونی با پیاده‌سازی سامانه رأی‌گیری الکترونیکی و برگزاری جلسات آنلاین، دسترسی عمومی به اطلاعات پارلمانی را بهبود بخشیده و نیوزیلند با پخش زنده جلسات پارلمان و استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای تعامل با شهروندان، شفافیت و دسترسی به اطلاعات را افزایش داده است. کره جنوبی نیز با استفاده از سامانه‌های رأی‌گیری الکترونیکی و ایجاد زیرساخت‌های امنیتی پیشرفته، گام‌های مؤثری در جهت هوشمندسازی برداشته است.

اما پیاده‌سازی پارلمان‌های هوشمند با چالش‌ها و موانع متعددی همراه است. برخی از این چالش‌ها شامل مسائل امنیتی و حریم خصوصی، نیاز به توسعه زیرساخت‌های فنی و مالی، آموزش و افزایش مهارت‌های دیجیتال و مقاومت فرهنگی در برابر تغییرهاست. برای غلبه بر این چالش‌ها و اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های هوشمندسازی در مجلس شورای اسلامی ایران، باید به توسعه زیرساخت‌های دیجیتال، دیجیتالی کردن اطلاعات و اسناد پارلمانی، برگزاری دوره‌های آموزشی منظم برای نمایندگان و کارکنان، بهبود امنیت سایبری، پخش زنده جلسات مجلس و افزایش تعامل با شهروندان پرداخته شود. همچنین استفاده از سامانه‌های خودکارسازی و تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها می‌تواند به بهبود کارایی و تصمیم‌گیری‌های بهتر کمک کند.

در نتیجه، هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی ایران می‌تواند به بهبود کارایی، شفافیت و افزایش تعاملات مردمی کمک شایانی کند. با بهره‌گیری از تجربه‌های موفق کشورهای پیشرو در این زمینه و اجرای توصیه‌های ارائه شده، مجلس شورای اسلامی می‌تواند نقش مؤثرتری در تقویت دموکراسی و افزایش اعتماد عمومی ایفا کند. اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های هوشمندسازی نیازمند توجه ویژه به چالش‌ها و موانع موجود، برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری مناسب در توسعه زیرساخت‌ها و آموزش‌های لازم است. این اقدام‌ها نه تنها به بهبود عملکرد داخلی مجلس منجر می‌شود، بلکه اعتماد عمومی را نیز تقویت می‌کند.

در نهایت، هوشمندسازی پارلمان‌ها می‌تواند به کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت خدمات عمومی منجر شود. با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و توسعه زیرساخت‌های لازم، مجلس شورای اسلامی ایران می‌تواند به‌طور مؤثرتری فرایندهای پارلمانی خود را مدیریت کرده و به اعتماد عمومی و حکمرانی بهتر کمک کند. این رویکردها می‌توانند به پارلمان‌های هوشمند کمک کنند تا منابع مالی را به‌صورت بهینه‌تری مدیریت

کنند و از منابع صرفه‌جویی شده برای بهبود خدمات عمومی و ارتقا کیفیت دموکراسی استفاده کنند. بهبود کارایی، شفافیت و تعاملات مردمی در مجلس ایران از طریق هوشمندسازی و استفاده از فناوری‌های نوین امکان‌پذیر است. در این گزارش، پیشنهادهایی برای بهبود و هوشمندسازی مجلس ایران ارائه می‌شود. براساس مطالعه تطبیقی پارلمان‌های هوشمند، راهکارهای قابل ارائه در جدول ۷ قابل مشاهده است:

جدول ۷. راهکارهای تحقق پارلمان هوشمند

راهکارها	توضیحات	ابزارهای پیشنهادی هوشمندسازی
توسعه زیرساخت‌های دیجیتال	ایجاد بسترهای فنی لازم برای پشتیبانی از سامانه‌های هوشمند	بهبود پهنای باند، شبکه‌های ارتباطی پیشرفته، سرورهای امن
دیجیتالی کردن اطلاعات و اسناد پارلمانی	تبدیل اسناد فیزیکی به نسخه‌های دیجیتال و دسترسی آسان به آنها	سامانه‌های مدیریت محتوای دیجیتال، ذخیره‌سازی ابری
برگزاری دوره‌های آموزشی منظم	آموزش نمایندگان و کارکنان پارلمان برای استفاده از فناوری‌های نوین	دوره‌های آنلاین، کارگاه‌های عملی، وبینارها
بهبود امنیت سایبری	حفاظت از اطلاعات پارلمانی در برابر حملات سایبری	پروتکل‌های رمزنگاری، احراز هویت قوی، سامانه‌های نظارت امنیتی
پخش زنده جلسات پارلمان	افزایش شفافیت و دسترسی عمومی به جلسات	پلتفرم‌های پخش زنده، وبگاه پارلمان، اپلیکیشن‌های تلفن همراه
افزایش تعامل با شهروندان	استفاده از ابزارهای دیجیتال برای جمع‌آوری نظرها و پیشنهادها	نظرسنجی‌های آنلاین، انجمن‌های گفتگو، رسانه‌های اجتماعی
استفاده از سامانه‌های خودکارسازی	خودکارسازی فرایندهای اداری و اجرایی برای افزایش کارایی	سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال، نرم‌افزارهای خودکارسازی
تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها	استفاده از داده‌ها برای تصمیم‌گیری‌های بهتر و پیش‌بینی روندها	ابزارهای تحلیل داده، هوش مصنوعی، داده‌کاوی

مأخذ: همان.

در جدول ۸ توضیحات تکمیلی برای ابزارهای پیشنهادی هوشمندسازی آورده شده است:

جدول ۸. توضیحات تکمیلی برای ابزارهای هوشمندسازی

ابزارهای پیشنهادی هوشمندسازی	توضیحات
سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال	برای برنامه‌ریزی، مدیریت و رأی‌گیری آنلاین در جلسات
پلتفرم‌های ویدئوکنفرانس	برای برگزاری جلسات آنلاین و ارتباطات مؤثرتر
سامانه‌های مدیریت محتوای دیجیتال	برای ذخیره، مدیریت و دسترسی آسان به اسناد پارلمانی
خدمات ذخیره‌سازی ابری	برای ذخیره‌سازی امن و دسترسی سریع به اطلاعات
پروتکل‌های رمزنگاری و احراز هویت	برای افزایش امنیت سایبری و حفاظت از داده‌ها
سامانه‌های نظارت امنیتی	برای شناسایی و مقابله با تهدیدهای امنیتی
پلتفرم‌های مشارکتی الکترونیکی	برای جمع‌آوری نظرها و پیشنهادهای شهروندان
شبکه‌های اجتماعی	برای افزایش تعامل با شهروندان و ارتباطات مؤثرتر
خودکارسازی فرایندها	برای کاهش زمان و افزایش کارایی در مدیریت اسناد و برنامه‌ریزی جلسات
هوش مصنوعی و تحلیل داده‌ها	برای تصمیم‌گیری‌های بهتر و پیش‌بینی روندهای آتی

مأخذ: همان.

در جدول ۹ به بررسی برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی مناسب برای نمایندگان و کارکنان مجلس ایران می‌پردازیم.

جدول ۹. بررسی برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی نمایندگان و کارکنان پارلمان

شماره	عنوان برنامه آموزشی	محتوا	روش اجرا	هدف
۱	آموزش مهارت‌های پایه دیجیتال	آموزش مبانی فناوری اطلاعات، استفاده از نرم‌افزارهای آفیس، اینترنت و ابزارهای پایه دیجیتال	دوره‌های آموزشی حضوری و آنلاین، وبینارها و کلاس‌های مجازی	افزایش آشنایی نمایندگان و کارکنان با ابزارهای پایه دیجیتال
۲	آموزش استفاده از سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال	نحوه استفاده از نرم‌افزارهای مدیریت جلسات، شرکت در جلسات آنلاین، رای‌گیری دیجیتال، و مدیریت اسناد الکترونیکی	کارگاه‌های آموزشی عملی، دوره‌های آنلاین و پشتیبانی مداوم	افزایش کارایی و بهره‌وری در مدیریت جلسات و فرایندهای مجلسی
۳	آموزش امنیت سایبری	مفاهیم امنیت سایبری، شناسایی و مقابله با تهدیدهای سایبری، استفاده از پروتکل‌های رمزنگاری و احراز هویت قوی	دوره‌های آموزشی تخصصی، وبینارها و آموزش‌های عملی	حفاظت از اطلاعات و سامانه‌های دیجیتال پارلمان در برابر حملات سایبری
۴	آموزش استفاده از ابزارهای مشارکتی آنلاین	استفاده از سکویهای مشارکت آنلاین، نظر سنجی‌ها، انجمن‌های گفتگو و سامانه‌های پیشنهادها	دوره‌های آموزشی آنلاین و حضوری، کارگاه‌های عملی	افزایش تعامل با شهروندان و مشارکت آنها در فرایندهای تصمیم‌گیری
۵	آموزش تحلیل داده‌ها و استفاده از هوش مصنوعی	مفاهیم پایه تحلیل داده‌ها، استفاده از ابزارهای تحلیل داده و هوش مصنوعی، پیش‌بینی روندها و بهبود فرایندهای تصمیم‌گیری	دوره‌های آموزشی تخصصی، کارگاه‌های عملی و آموزش‌های آنلاین	استفاده بهینه از داده‌ها برای تصمیم‌گیری‌های بهتر و مؤثرتر
۶	آموزش استفاده از رسانه‌های اجتماعی	نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط با شهروندان، مدیریت حساب‌های رسمی و ایجاد محتوای جذاب و مفید	دوره‌های آموزشی آنلاین و حضوری، وبینارها و کارگاه‌های عملی	افزایش تعامل با شهروندان و ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی
۷	برنامه‌های آموزشی مستمر و پشتیبانی فنی	آموزش‌های مداوم و به‌روزرسانی‌های منظم برای هماهنگی با تغییرهای فناوری، پشتیبانی فنی و مشاوره تخصصی	ایجاد مراکز آموزش شهروندی دیجیتال، ارائه منابع آموزشی آنلاین و تشکیل گروه‌های پشتیبانی	تضمین یادگیری مستمر و هماهنگی با تغییرهای سریع فناوری

مأخذ: همان.

پارلمان‌های هوشمند با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین دیجیتال، نقش مهمی در بهبود فرایندهای پارلمانی و افزایش مشارکت شهروندان ایفا می‌کنند. این پارلمان‌ها با استفاده از ابزارهای دیجیتال و سامانه‌های خودکارسازی، شفافیت و کارایی را بهبود بخشیده و تعاملات مؤثرتری با شهروندان برقرار می‌کنند. در جدول ۱۰ خلاصه‌ای از مزایا و اهمیت پارلمان‌های هوشمند را بررسی می‌کنیم.

جدول ۱۰. مزایا و اهمیت پارلمان‌های هوشمند

مزایا و اهمیت	توضیحات
افزایش شفافیت و دسترسی	دیجیتالی کردن اطلاعات پارلمانی و انتشار عمومی آنها به افزایش شفافیت و دسترسی عمومی کمک می‌کند.
دسترسی سریع و آسان	ذخیره و مدیریت اطلاعات به صورت دیجیتال، امکان دسترسی سریع‌تر و آسان‌تر را فراهم می‌کند.
خودکارسازی فرایندها	استفاده از سامانه‌های خودکارسازی و هوش مصنوعی برای انجام فرایندهای اداری و اجرایی به صورت خودکار، که به کاهش زمان و افزایش کارایی منجر می‌شود.
ارتباطات مؤثرتر	فناوری‌های دیجیتال امکان ارتباط سریع و مؤثر بین نمایندگان و دیگر اعضای پارلمان را فراهم می‌کنند.
افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی	انتشار آنلاین و عمومی اطلاعات مربوط به جلسات، تصمیم‌ها و فعالیت‌های پارلمانی، موجب افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی می‌شود.
افزایش تعامل با شهروندان	استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای تعامل با شهروندان و مشارکت آنها در فرایندهای تصمیم‌گیری.
کارایی و بهره‌وری بیشتر	استفاده از هوش مصنوعی و تحلیل داده‌ها برای بهبود فرایندهای قانونگذاری و افزایش کارایی.
توسعه مهارت‌های دیجیتال	آموزش‌های مناسب برای توسعه مهارت‌های دیجیتال نمایندگان و کارکنان پارلمانی.
امنیت و پایداری	ایجاد زیرساخت‌های ایمن و پایدار و استفاده از پروتکل‌های امنیتی مناسب برای حفاظت از اطلاعات.

مأخذ: همان.

در دنیای امروز، هوشمندسازی و استفاده از فناوری‌های نوین به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار و کارآمدی نهادهای مختلف شناخته می‌شود. پارلمان‌ها به عنوان یکی از نهادهای اساسی در نظام‌های دموکراتیک، نیازمند بهبود و بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته برای افزایش کارایی، شفافیت و ارتباطات هستند. در این راستا، هوشمندسازی مجلس ایران به عنوان یک گام ضروری و اساسی مورد تأکید قرار می‌گیرد. مجلس شورای اسلامی ایران در سال‌های اخیر نشان داده است که علاقه و عزم جدی برای هوشمندسازی فرایندها و ساختارهای خود دارد. این امر با تصویب قوانین و مقررات حمایتی که می‌تواند به هوشمندسازی فرایندهای مجلس کمک کند و پیش‌تر به آنها اشاره شد تأیید می‌شود. در این راستا، ایجاد زیرساخت‌های لازم نظیر شبکه‌های اینترنت پرسرعت و پایدار که استفاده از اینترنت پرسرعت برای تسهیل ارتباطات و دسترسی به اطلاعات بسیار ضروری است. مرکز داده ملی برای ذخیره‌سازی امن اطلاعات و داده‌های مجلس که امکان دسترسی سریع و مطمئن به اطلاعات را فراهم می‌کند و پلتفرم‌های مدیریت جلسات که شامل توسعه سامانه‌های نرم‌افزاری برای مدیریت و برگزاری جلسات آنلاین و حضوری، شامل امکاناتی مانند رأی‌گیری الکترونیکی و ثبت و ضبط جلسات می‌شود، از جمله اقدام‌های اساسی برای هوشمندسازی مجلس است.

با توجه به این اقدام‌ها، هوشمندسازی مجلس ایران می‌تواند به بهبود کارایی، شفافیت و ارتباطات کمک کرده و به تقویت دموکراسی و

پاسخ‌گویی بیشتر نمایندگان به شهروندان منجر شود [۵۳] راه‌اندازی پرتال جامع مجلس شورای اسلامی نیز می‌تواند اطلاعات مربوط به فعالیت‌ها، جلسات و مصوبات مجلس را به صورت شفاف و در دسترس عموم قرار دهد. همانطور که در بند «الف» ماده (۱) قانون شفافیت قوای سه‌گانه، دستگاه‌های اجرایی و سایر نهادها نیز به این موضوع اشاره شده است [۵۴]. اجرای پروتکل‌های امنیتی پیشرفته برای حفاظت از اطلاعات حساس و جلوگیری از دسترسی غیرمجاز نیز ضروری است. در این راستا، برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های تخصصی برای افزایش آگاهی و توانمندی‌های نمایندگان و کارکنان در زمینه امنیت سایبری اهمیت ویژه‌ای دارد.

مجلس شورای اسلامی ایران اقدام به برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های تخصصی برای نمایندگان و کارکنان در زمینه استفاده از فناوری‌های نوین و سامانه‌های هوشمند کرده است. این کارگاه‌ها و برنامه‌های توانمندسازی فناوری به افزایش مهارت‌های فنی و ارتقای دانش فناوری در بین کارکنان مجلس کمک کرده‌اند. همچنین، سالن‌های جلسات مجلس به سامانه‌های پیشرفته سخنرانی و ویدئویی تجهیز شده‌اند که امکان برگزاری جلسات آنلاین و تعاملات بین‌المللی را فراهم می‌کنند.

ایجاد فضاهای کاری مجهز به تجهیزات مدرن و هوشمند برای تسهیل در انجام امور روزمره و افزایش کارایی نیز از دیگر اقدام‌های مهم است. این فضاهای کار هوشمند می‌توانند به بهبود کارایی و تسریع در اجرای وظایف کمک کنند. به‌طور کلی، این اقدام‌ها نشان‌دهنده عزم جدی مجلس شورای اسلامی برای هوشمندسازی فرایندها و بهبود کارایی، شفافیت و امنیت در انجام امور پارلمانی است [۵۵]. به‌عنوان مثال، تلاش‌های مجلس برای حمایت از استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های دانش‌بنیان نشان‌دهنده تعهد آن به هوشمندسازی کشور است.

پیشنهاد‌های ارائه شده برای هوشمندسازی مجلس شورای اسلامی با هدف بهبود فرایندهای قانونگذاری و نظارتی تدوین شده‌اند و براساس تجارب موفق مجالس هوشمند کشورهای پیشرفته‌ای مانند فنلاند، استونی، کره جنوبی و نیوزیلند شکل گرفته‌اند. این کشورها با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال، توانسته‌اند کارایی و شفافیت فرایندهای خود را بهبود بخشند و از این تجربه‌ها می‌توان برای ارتقا مجلس شورای اسلامی استفاده کرد.

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های این پیشنهادها، ارتقای زیرساخت‌های دیجیتال است. برای اجرای موفق هوشمندسازی، نیاز به توسعه زیرساخت‌های قوی دیجیتال، ایجاد مراکز داده ایمن، و بهبود شبکه‌های ارتباطی وجود دارد تا دسترسی سریع و پایدار به اطلاعات و خدمات پارلمانی فراهم شود. همچنین، افزایش شفافیت از طریق دیجیتالی کردن اسناد، اطلاعات و پخش زنده جلسات، یکی از محورهای اساسی این پیشنهادهاست که می‌تواند اعتماد عمومی را افزایش داده و دسترسی عموم مردم به اطلاعات را تسهیل کند.

در کنار این موارد، خودکارسازی فرایندهای اداری و نظارتی از دیگر نکات کلیدی است. این امر با ایجاد سامانه‌هایی برای مدیریت جلسات، رأی‌گیری دیجیتال و دسترسی آنلاین به اسناد، می‌تواند به افزایش کارایی و کاهش هزینه‌ها کمک کند. افزایش مشارکت شهروندان از طریق استفاده از ابزارهای دیجیتال مانند پلتفرم‌های مشارکتی آنلاین و رسانه‌های اجتماعی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. این ابزارها به شهروندان این امکان را می‌دهند که در فرایندهای تصمیم‌گیری و نظارتی مجلس مشارکت فعال‌تری داشته باشند.

یکی دیگر از الزام‌های مهم هوشمندسازی، بهبود امنیت سایبری است. با توجه به حساسیت بالای اطلاعات مجلس، نیاز به پروتکل‌های امنیتی قوی و سامانه‌های پایبند دائمی وجود دارد تا اطلاعات حساس محفوظ بماند و از حملات سایبری جلوگیری شود. همچنین، آموزش و ارتقای مهارت‌های دیجیتال نمایندگان و کارکنان مجلس از دیگر اقدام‌های ضروری است که می‌تواند در بهره‌برداری بهینه از این فناوری‌ها مؤثر باشد. در مجموع، اجرای این پیشنهادها می‌تواند به بهبود عملکرد مجلس شورای اسلامی کمک کرده و فرایندهای قانونگذاری و نظارتی را کارآمدتر و شفاف‌تر سازد. همچنین، استفاده از فناوری‌های نوین و تعاملات بیشتر با شهروندان می‌تواند به تقویت دموکراسی و افزایش اعتماد عمومی به مجلس منجر شود.

۲-۹. پیشنهاد‌های سیاستی

پیشنهاد‌های سیاستی ناظر بر بررسی تجربه‌های جهانی کشورها در زمینه هوشمندسازی به شرح زیر است:

■ توسعه زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته

مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:

- **ارتقای پهنای باند و شبکه‌های ارتباطی:** با توجه به نیازهای روزافزون به تبادل اطلاعات و داده‌ها، افزایش پهنای باند و بهبود شبکه‌های ارتباطی ضروری است. این امر به تضمین دسترسی پایدار و سریع به خدمات دیجیتال کمک می‌کند.
- **ایجاد مرکز داده‌های پیشرفته:** ایجاد یک مرکز داده متمرکز و ایمن برای ذخیره‌سازی و مدیریت اطلاعات پارلمانی. این مرکز داده باید از آخرین فناوری‌های امنیتی برای حفاظت از اطلاعات حساس استفاده کند.
- **پیاده‌سازی سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال:** این سامانه‌ها امکان مطالعه اسناد به صورت الکترونیکی، شرکت آنلاین در جلسات و رأی‌گیری دیجیتال را فراهم می‌کنند که می‌تواند به کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی منجر شود.

– افزایش شفافیت و دسترسی عمومی

مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:

- **پخش زنده و بایگانی جلسات پارلمانی:** پخش زنده جلسات مجلس از طریق اینترنت و رسانه‌های مختلف و ایجاد یک بایگانی دیجیتال برای دسترسی عمومی به جلسات گذشته. این اقدام به افزایش شفافیت و اعتماد عمومی کمک می‌کند.
- **انتشار عمومی اطلاعات پارلمانی:** اطلاعات مربوط به جلسات، تصمیم‌ها و فعالیت‌های پارلمانی باید به صورت آنلاین و عمومی منتشر شود. این شفافیت موجب افزایش اعتماد عمومی و امکان نظارت بهتر شهروندان بر عملکرد مجلس می‌شود.
- **ایجاد سکوی مشارکتی آنلاین:** استفاده از ابزارهای مشارکتی آنلاین مانند نظرسنجی‌ها، انجمن‌های گفتگو و پلتفرم‌های مشارکتی برای جمع‌آوری نظرها و پیشنهاد‌های شهروندان. این پلتفرم‌ها به افزایش تعاملات و مشارکت عمومی کمک می‌کنند.

■ آموزش و ارتقای مهارت‌های دیجیتال

مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:

- **برگزاری دوره‌های آموزشی جامع:** برگزاری دوره‌های آموزشی جامع برای نمایندگان و کارکنان مجلس برای افزایش مهارت‌های دیجیتال. این دوره‌ها باید شامل آموزش استفاده از سامانه‌های دیجیتال، امنیت سایبری و مدیریت اطلاعات باشد.
- **توسعه برنامه‌های آموزشی آنلاین:** ارائه برنامه‌های آموزشی آنلاین و دسترسی آسان به منابع آموزشی. این اقدام می‌تواند به تقویت مهارت‌های دیجیتال و افزایش بهره‌وری کمک کند.
- **برگزاری کارگاه‌ها و سمینارهای تخصصی:** برگزاری کارگاه‌ها و سمینارهای تخصصی با حضور کارشناسان بین‌المللی برای انتقال تجربه‌ها و دانش به نمایندگان و کارکنان مجلس.

■ بهبود امنیت سایبری

مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:

- **اجرای پروتکل‌های امنیتی قوی:** استفاده از پروتکل‌های رمزنگاری و احراز هویت قوی برای حفاظت از ارتباطات و داده‌های پارلمانی. این اقدام‌ها به کاهش خطرهای امنیتی و حفاظت از اطلاعات حساس کمک می‌کند.

- **ایجاد سامانه‌های نظارت و ارزیابی مداوم:** برای شناسایی و مقابله با تهدیدهای امنیتی، باید سامانه‌های نظارت و ارزیابی مداوم ایجاد شود. این سامانه‌ها به شناسایی تهدیدها و واکنش سریع به آنها کمک می‌کنند.
- **افزایش آگاهی و آموزش امنیت سایبری:** برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های امنیت سایبری برای نمایندگان و کارکنان مجلس برای افزایش آگاهی و دانش آنها در مورد تهدیدهای امنیتی و روش‌های مقابله با آنها.

■ استفاده از تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها

- مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:
- **بهره‌گیری از تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها:** استفاده از فنون تحلیل داده‌ها برای پیش‌بینی روندهای آتی و تصمیم‌گیری‌های بهتر. این اقدام می‌تواند به بهبود فرایندهای پارلمانی و افزایش کارایی کمک می‌کند.
- **ایجاد واحد تحلیل داده‌ها:** ایجاد واحد تحلیل داده‌ها در ساختار مجلس برای جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه گزارش‌های دقیق به نمایندگان برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه.
- **استفاده از داده‌های باز:** انتشار داده‌های پارلمانی به صورت باز و قابل دسترسی برای عموم، که می‌تواند به شفافیت بیشتر و ارتقای مشارکت عمومی کمک کند.

■ تقویت تعاملات بین‌المللی و تبادل تجربه‌ها

- مواردی که ذیل این راهکار کلی تعریف می‌شود به شرح زیر است:
 - **برگزاری نشست‌های بین‌المللی:** برگزاری نشست‌ها و سخنرانی‌های بین‌المللی با حضور نمایندگان پارلمان‌های هوشمند کشورهای مختلف برای تبادل تجربه‌ها و دانش.
 - **ایجاد شبکه‌های همکاری بین‌المللی:** ایجاد شبکه‌های همکاری و تبادل اطلاعات با پارلمان‌های هوشمند دیگر کشورها برای بهره‌گیری از تجربه‌های موفق آنها.
 - **عضویت در نهادهای بین‌المللی مرتبط:** عضویت و مشارکت فعال در نهادهای بین‌المللی مرتبط با هوشمندسازی پارلمان‌ها که می‌تواند به بهبود فرایندهای هوشمندسازی و ارتقای استانداردهای بین‌المللی کمک کند.
- اجرای این پیشنهادها می‌تواند به مجلس شورای اسلامی کمک کند تا به‌طور مؤثرتری فرایندهای پارلمانی خود را مدیریت کرده، شفافیت و پاسخ‌گویی را افزایش دهد و مشارکت فعال‌تری از سوی شهروندان را جلب کند. این تغییرها نه تنها به بهبود عملکرد داخلی مجلس منجر می‌شود، بلکه اعتماد عمومی را نیز تقویت کرده و به تقویت مردم‌سالاری دینی در کشور کمک می‌کند. پیشنهادها مطالعه در جدول ۱۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱۱. پیشنهاد توصیه سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی/نظارتی

ردیف	نوع توصیه		توصیه سیاستی	الزام‌ها و قیود اجرایی	دستگاه متولی	دستگاه معین	زمان‌بندی اجرا (کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت)	ملاحظات
	تداوم	اصلاح						
۱	✓		توسعه زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته	ارتقای پهنای باند و شبکه‌های ارتباطی، ایجاد مرکز داده‌های پیشرفته و پیاده‌سازی سامانه‌های مدیریت جلسات دیجیتال	مجلس شورای اسلامی	-	میان‌مدت	استفاده از آخرین فناوری‌های امنیتی برای حفاظت از اطلاعات حساس
۲	✓		افزایش شفافیت و دسترسی عمومی	ایجاد آرشیو جلسات علنی مجلس و متن طرح‌ها و لوایح در گردش بین کمیسیون، صحن و...	مجلس شورای اسلامی	-	کوتاه‌مدت	-
۳	✓		آموزش و ارتقای مهارت‌های دیجیتال	برگزاری دوره‌های آموزشی جامع و کارگاه‌ها و سمینارهای تخصصی	مجلس شورای اسلامی	-	میان‌مدت	-
۴	✓		بهبود امنیت سایبری	اجرای پروتکل‌های امنیتی قوی، ایجاد سامانه‌های نظارت و ارزیابی مداوم و افزایش آگاهی و آموزش امنیت سایبری	مجلس شورای اسلامی	-	میان‌مدت	-
	✓		استفاده از تحلیل‌های پیشرفته داده‌ها	ایجاد واحد تحلیل داده‌ها و استفاده از داده‌های باز	مجلس شورای اسلامی	-	میان‌مدت	-
	✓		تقویت تعاملات بین‌المللی و تبادل تجربه‌ها	برگزاری نشست‌های بین‌المللی، ایجاد شبکه‌های همکاری بین‌المللی و عضویت در نهادهای بین‌المللی مرتبط	مجلس شورای اسلامی	-	بلندمدت	-

مأخذ: همان.

- [1] D. Koryzis, A. Dalas, D. Spiliotopoulos, and F. Fitsilis, (2021). "ParlTech: Transformation Framework for the Digital Parliament," *Big Data Cogn. Comput.* Vol. 5, Page 15, vol. 5, no. 1, p. 15, doi: 10.3390/BDCC5010015.
- [2] G. Boulet, M. Reiterer, and R. P. Pardo, Eds., (2022). "Cybersecurity Policy in the EU and South Korea from Consultation to Action", doi: 10.1007/978-3-031-08384-6.
- [3] N. Yashiro, D. Carey, and A. Purwin, (2022). "Boosting productivity by unleashing digitalisation," vol. 1707, doi: 10.1787/17d99626-en.
- [4] "(PDF) Fifth International Joint Conference on Electronic Voting E-Vote-ID (2020)." (2025). [Online]. Available: https://www.academia.edu/44254850/Fifth_International_Joint_Conference_on_Electronic_Voting_E_Vote_ID_2020#page=140.
- [5] F. Fitsilis, (2021). "Artificial Intelligence (AI) in parliaments – preliminary analysis of the Eduskunta experiment," *J. Legis. Stud.*, vol. 27, no. 4, pp. 621–633, doi: 10.1080/13572334.2021.1976947.
- [6] K. Beelen et al., (2017). "Digitization of the Canadian Parliamentary Debates," *Can. J. Polit. Sci.*, vol. 50, no. 3, pp. 849–864, doi: 10.1017/S0008423916001165.
- [۷] ف. نادى، ط. شاهى، «نقش هوش مصنوعى در ارتقاى شفافيت، عدالت، مشاركت و كارآمدى حكمرانى» (۱۴۰۳). اولين همایش ملی اسوه حسنه با محوریت حکمرانی متعالی: چالش‌ها و راهبردها
- [۸] ن. ج. هزارانی، «تکنیک‌های پیشرفته تحلیل اطلاعات در حملات سایبری»، (۲۰۲۵).
- [۹] ق. ا. زاده، «نقش پلتفرم‌های دیجیتال در تقویت مشارکت شهروندان و ارزش‌های عمومی: مطالعه‌ای تطبیقی در مدیریت شهری»، (۱۴۰۴). پنجمین کنفرانس بین‌المللی تحقیقات پیشرفته در مدیریت و علوم انسانی، (۲۰۲۵).
- [۱۰] ح. نجفی رستاقی. م. عبدالحسین‌زاده، «چالش‌ها و راهکارهای تحقق حکمرانی هوشمند در کشور و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی»، ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۲۰۲۵).
- [۱۱] «مرکز پژوهش‌ها - نقشه راه پیشنهادی هوشمندسازی و مردمی‌سازی مجلس شورای اسلامی». (۲۰۲۵).
- [12] Kabuya Patrick, Antonelli Blythe Michelle, and Tsikata Kafu Kofi, (2025). "e-Parliament Systems and the Future of Parliaments," Accessed: [Online]. Available: <https://blogs.worldbank.org/en/governance/e-parliament-systems-and-future-parliaments>
- [13] H. Yang, H. Sutan Ahmad Nawi, Y. Zhang, S. Alam, and S. Darul Ehsan, (2025). "Artificial Intelligence and Large Language Models in Government Document Management: A Systematic Review of Applications, Challenges, and Implementation Strategies," *J. Logist. Informatics Serv. Sci.*, vol. 12, no. 4, pp. 129–145, doi: 10.33168/JLISS.2025.0408.
- [14] M. Mccallum, (2025). "Digital Parliament: Canada in Context." Accessed: [Online]. Available: <https://lop.parl.ca/staticfiles/PublicWebsite/Home/ResearchPublications/HillStudies/PDF/2021-30-E.pdf>
- [15] L. Mills, (2017). "Parliamentary transparency and accountability".
- [16] J. Von Lucke and J. Etscheid, (2025). "Using Artificial Intelligence for Legislation-Thinking About and Selecting Realistic Topics Open Government (Offenes Regierungs-und Verwaltungshandeln) View project Study of electoral behavior View project", Accessed: [Online]. Available: <https://www.researchgate.net/publication/364087312>
- [17] D. Koryzis, A. Dalas, D. Spiliotopoulos, and F. Fitsilis, (2021). "ParlTech: Transformation Framework for the Digital Parliament," *Big Data Cogn. Comput.* 2021, Vol. 5, Page 15, vol. 5, no. 1, p. doi: 10.3390/BDCC5010015.
- [18] G. Asimakopoulos, H. Antonopoulou, K. Giotopoulos, and C. Halkiopoulos, (2025). "Impact of Information and Communication Technologies on Democratic Processes and Citizen Participation," *Soc.* 2025, Vol. 15, Page 40, vol. 15, no. 2, p. 40, doi: 10.3390/SOC15020040.

- [19] “World e-Parliament Report 2024 | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: Sep. 15, 2025. [Online]. Available: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-10/world-e-parliament-report-2024>.
- [20] E. Hyvönen et al., (2024). “Publishing and using parliamentary Linked Data on the Semantic Web: ParliamentSampo system for Parliament of Finland,” *Semant. Web*, pp. 1–23, doi: 10.3233/SW-243683.
- [21] T. Raunio, (2025). “Finland’s Parliamentary Administration”, Accessed: [Online]. Available: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>.
- [22] “Finnish Parliament: (2025). Citizen Interaction via Facebook Live | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: [Online]. Available: <https://www.ipu.org/innovation-tracker/story/finnish-parliament-citizen-interaction-facebook-live>
- [23] “The Estonian Parliament trains MPs and staff in using AI tools | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://www.ipu.org/innovation-tracker/story/estonian-parliament-trains-mps-and-staff-in-using-ai-tools>
- [24] “Citizen initiatives towards more Parliament openness and accountability - Observatory of Public Sector Innovation Observatory of Public Sector Innovation.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://oecd-opsi.org/innovations/collective-addresses-and-rahvaalgatus-ee-nudging-the-parliament-of-estonia-to-more-openness-and-accountability/>
- [25] “Live-streaming and video-conferencing make select committee meetings more accessible - New Zealand Parliament.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://www.parliament.nz/mi/get-involved/features/live-streaming-and-video-conferencing-make-select-committee-meetings-more-accessible/>
- [26] Y. Papadopoulos and P. Warin, (2007). “Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic and effective?,” *Eur. J. Polit. Res.*, vol. 46, no. 4, pp. 445–472, doi: 10.1111/J.1475-6765.2007.00696.X.
- [27] P. Report, (2012). “From Paper Documents to Digital Information : Managing Parliamentary Documentation”.
- [28] R. W. Newrick, (2025). “Broadcasting Parliament.,” *BBC Eng*. Accessed: [Online]. Available: <https://agora-parl.org/resources/aoe/broadcasting-parliament>
- [29] Z. Mao, W. Zhang, Q. Zou, and W. Deng, (2025). “The effects of e-participation on voice and accountability: are there differences between countries?,” *Inf. Technol. Dev.*, vol. 31, no. 2, pp. 473–498, doi: 10.1080/02681102.2024.2373745.
- [30] L. Neuman, (2025). “Parliamentary Transparency Does It Improve Behavior, Trust, and Policy?,” 2024, Accessed: [Online]. Available: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/special-interest-groups>.
- [31] junling yi, (2023). “How Does Digital Government Affect Citizens’ Trust in Government?-Evidence from China,” doi: 10.2139/SSRN.4576773.
- [32] A.-K. Kishore, (2025). “The Role of AI in Agriculture.” Accessed: [Online]. Available: <https://www.ipu.org/ai-guidelines/role-ai-in-parliaments>.
- [33] “Why parliaments must modernize their digital technologies | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://www.ipu.org/news/voices-and-videos/2024-11/why-parliaments-must-modernize-their-digital-technologies>.
- [34] “ParlAmericas › Digital Governance and Ai.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://parlamericas.org/digital-governance-and-ai/>.
- [35] C. Doche, S. McCombie, and T. Rabehaja, (2025). “Cyber attack on the Australian parliament and the lessons learned,” *Australian Outlook*. Accessed: [Online]. Available: <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/cyber-attack-australian-parliament-lessons-learned/>
- [36] “Generic risks and biases: Categories of risk | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025). [Online]. Available: <https://www.ipu.org/ai-guidelines/generic-risks-and-biases-categories-risk>
- [37] D. Koryzis, D. Margaris, C. Vassilakis, K. Kotis, and D. Spiliotopoulos, (2023). “Disruptive Technologies

for Parliaments: A Literature Review,” *Futur. Internet* 2023, Vol. 15, Page 66, vol. 15, no. 2, p. 66, doi: 10.3390/FI15020066.

[38] “How the world’s parliaments are moving online | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025).

[Online]. Available: <https://www.ipu.org/digital-stories/how-worlds-parliaments-are-moving-online>

[39] “Strengthening Parliamentary Digital Engagement with citizens: innovations and approaches – Select.”

Accessed: (2025). [Online]. Available: https://www.sustainingpeace-select.org/tool/_strengthening-parliamentary-digital-engagement-with-citizens-innovations-and-approaches/

[40] Z. Irani, R. M. Abril, V. Weerakkody, A. Omar, and U. Sivarajah, (2023). “The impact of legacy

systems on digital transformation in European public administration: Lesson learned from a multi case

analysis,” *Gov. Inf. Q.*, vol. 40, no. 1, p. 101784, doi: 10.1016/J.GIQ.2022.101784.

[41] A. Hodge and L. Harriss, “POSTnote 743 Digital Transformation in Government Overview,” (2025).

[42] “Training for Data Literacy and AI Literacy | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025). [Online].

Available: <https://www.ipu.org/ai-guidelines/training-data-literacy-and-ai-literacy>

[43] “New IPU report: Parliaments embrace technology but digital divide persists | Inter-Parliamentary Union.”

Accessed (2025). [Online]. Available: <https://www.ipu.org/news/press-releases/2024-10/new-ipu-report-parliaments-embrace-technology-digital-divide-persists>.

[44] “Hluttaw Learning Centre Trainer - Parliamentary ICT Skills | Inter-Parliamentary Union.” Accessed: (2025).

[Online]. Available: <https://www.ipu.org/work-with-ipu/vacancies/2018-05/hluttaw-learning-centre-trainer-parliamentary-ict-skills>.

[۴۵] «سامانه مدیریت شفافیت آرای نمایندگان». (۲۰۲۵).

[Online]. <https://trvotes.parliran.ir/>

[۴۶] «پارلمان مجازی ایران شروع به کار کرد - خانه ملت». (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://www.icana.ir/news/309567/>

[۴۷] «کتابخانه مجلس شورای اسلامی». (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://ical.ir/>

[۴۸] «بازگشت اسناد ۶ دوره مجلس به کتابخانه خانه ملت/پایان دیجیتال سازی نشریات دوره قاجار»، ایبنا، (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://www.ibna.ir/news/498453/>

[۴۹] «مرکز پژوهش‌ها - بررسی حکمرانی داده و نقش آن در توسعه هوش مصنوعی در ایران»، (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/1839848>.

[۵۰] «تأکید نمایندگان مجلس بر افزایش توجه به امنیت سایبری»، ایرنا: (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://www.irna.ir/news/85894295/>.

[51] A. Mencarelli, (2021). “Parliaments Facing the Virtual Challenge: A Conceptual Approach for New Models of Representation,” *Parliam. Aff.*, vol. 75, no. 4, p. gsab052, doi: 10.1093/PA/GSAB052.

[52] D. A. Austauschdienst, G. Academic, and E. Service, (2025). “Data protection notice.” Accessed: [Online].

Available: <https://www.europarl.europa.eu/privacy-policy/en/data-protection>.

[۵۳] «مرکز پژوهش‌ها - رویکردها و ابزارهای نظارت هوشمند؛ پیشنهادهایی برای ارتقای ظرفیت‌های نظارتی مجلس شورای اسلامی»،

(۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1832226>

[۵۴] «ابلاغ شیوه‌نامه نحوه اجرای قانون شفافیت قوای سه‌گانه از سوی رئیس قوه قضائیه»، تسنیم. (۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1404/05/11/3367586/>.

[۵۵] «مرکز پژوهش‌ها - چالش‌ها و راهکارهای تحقق حکمرانی هوشمند در کشور و ارائه توصیه‌های سیاستی برای مجلس شورای اسلامی»،

(۲۰۲۵).

[Online]. Available: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1775651>

گزیده سیاستی

کاربست فناوری‌های نوین زمینه رضایت و اعتماد شهروندان به نظام قانونگذاری را فراهم می‌آورد و از این رو هوشمندسازی پارلمان که مبتنی بر استفاده از این علوم جدید است در دستورکار پارلمان سراسر دنیا قرار گرفته است که موضوع مورد بررسی در این گزارش است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، رویروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ | صندوق پستی: ۱۵۸۲۵-۵۸۵۵ | پست الکترونیک: irica@males.ir

وبسایت: ica.males.ir